

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

Debats

CAN BORDOI
AULA PROVENÇA

**El cos i la ment
La creativitat
Les veus de l'altre**

DEBATS | 6

Aquesta publicació recull la crònica de tres debats del Projecte Quòrum que van tenir lloc a Can Bordoï entre els mesos de novembre de 2002 i maig de 2003.

Relator: Ricard Ruiz

Edició: Fundació Jaume Bofill
Provença, 324. 08037 Barcelona
Tel. 93 458 87 00
Fax 93 458 87 08
fbofill@fbofill.org
www.fbofill.org

Maig 2004

Disseny gràfic: Amador Garrell

Impressió: Alta Fulla - *Taller*
Dipòsit Legal: B. 24.853-2004

Índex

Presentació	5
1. El cos i la ment	7
Continguts generals	7
Consideracions prèvies	9
Crònica de les sessions	10
La dictadura de la bellesa	10
Plaers sense plaer	13
Malalties, dolor i envelliment	14
Cos i ment	16
Conclusions	16
Assistents	23
2. La creativitat	24
Continguts generals	24
Consideracions prèvies	27
Crònica de les sessions	29
L'experiència creativa: exemples personals	29
La inspiració o el naixement de la idea	30
El treball o l'aplicació de la idea	31
La valoració o el resultat	32
Conclusions	33
Assistents	37
3. Les veus de l'altre	39
Continguts generals	39

Consideracions prèvies	42
Crònica de les sessions	43
Qui és l'altre: noves i velles veus	43
La pell de l'altre / La meva pell: família, parella, amics...	47
A la trobada de l'altre: comunitat, feina, nouvinguts...	49
Les veus sense veu: l'estigma i la diferència	50
Conclusions	53
Assistents	59

Presentació

A finals de l'any 2000 la Fundació Jaume Bofill va decidir, aprofitant les dependències de la Torre de Can Bordoï a Llinars del Vallès, oferir a determinats grups de gent jove un espai d'intercanvi i reflexió sobre temes diversos vinculats a la societat actual. Per tal d'organitzar aquests encontres, batejats sota la denominació genèrica de Projecte Quòrum, es va dissenyar un programa de sessions trimestrals en cap de setmana que van iniciar-se el 31 de març de 2001 amb la trobada *La cultura del treball* i que va complir tota una primera etapa amb els encontres *Norma i transgressió; Família, i Religiositat i/o espiritualitat*. Les cròniques d'aquests encontres, es van publicar en el núm. 2 de la col·lecció Debats.

En aquesta ocasió, i seguint la concepció general d'un projecte celebrat periòdicament des d'aleshores, us volem oferir les cròniques corresponents a les sessions celebrades amb posterioritat, en concret dedicades als temes d'*El cos i la ment, Les veus de l'altre i La creativitat*. En totes elles, i seguint la dinàmica habitual del Projecte Quòrum, es va reunir a Can Bordoï a una vintena de 'joves' sense límit d'edat –tot i que el gruix dels assistents s'ha situat habitualment entre els 25 i els 35 anys– per tal que intercanviessin punts de vista diversos en un exercici de diàleg lliure i allunyat per igual dels excessos academicistes i de la frivolitat. La selecció de les persones convidades a cada sessió, com sempre, va obeir a criteris de pluralitat, interès, no confrontació i relació directa o indirecta amb el tema a tractar, i va tornar-se a fer amb un sistema d'invitacions obertes que evitaven el coneixement previ dels assistents. Cada participant podia acceptar o refusar la invitació després de valorar el guió de continguts que s'oferia com a punt de partida per a cada trobada, sovint acompanyat d'una o més lectures com a suport documental.

Com a resultat d'aquelles trobades s'ha elaborat aquest quadern, que inclou les cròniques dels encontres 5è, 6è i 7è del Projecte Quòrum, celebrats entre el novembre del 2002 i el maig del 2003. Tot i que sigui de forma sintetitzada, s'ofereixen relats fidels de les principals reflexions que es van posar sobre la taula a cada encontre, cosa que permetrà els lectors apreciar algunes tendències significatives en la forma de pensar i reflexionar del jovent català actual o, si més no, d'una part d'aquest jovent.

Abans de passar al document en sí, i en espera de pròximes edicions d'aquest quadern que recullin les noves sessions, només queda reiterar per escrit alguns agraïments: als ajudants que han col·laborat a cada sessió, especificats en les pàgines corresponents, per la seva tasca compartida en l'elaboració d'aquest quadern; als gestors de la Torre de Can Bordoï, que sempre ens han facilitat cordialment la celebració de les trobades; i a la pròpia Fundació Jaume Bofill, que va prendre la iniciativa d'aquest projecte i ha permès fins ara la seva continuïtat.

Esperem que la lectura sigui del vostre interès.

RICARD RUIZ

Coordinador general del Projecte Quòrum

1. El cos i la ment

Continguts generals

Introducció

Vet aquí un tema de debat que genera controvèrsia des del mateix títol: *El cos i la ment...* És legítima aquesta distinció? Què és el cos sense la ment? I la ment sense el cos? Fins a quin punt coneixem l'un i l'altra? Podem considerar-los part d'un mateix tot? Per altra banda, som conscients dels misatges que ens envien? Els relacionem? Per posar alguns exemples: podem negar que després de rebre un bon massatge ens sentim més animats? I a l'inrevés, no és cert que en patir condicions climatològiques adverses – una qüestió física, en principi– acostumem a ressentir-nos-en també mentalment?

Mentre la ciència no deixa de cercar respostes en aquest sentit –ja hi ha qui diu que el cervell serà el gran protagonista de la investigació en aquest segle–, la vida quotidiana ens obliga contínuament a plantejar-nos l'etern debat entre cos i ment. Per descomptat, la majoria de nosaltres el creu tenir resolt, si més no *mentalm*ent. El fet, però, és que el culte al físic conviu amb el sedentarisme més extrem de la història, que l'auge del menjar sa lluita diàriament contra l'imperi del *fast-food* i malalties com l'anorèxia, i que l'avenç de les investigacions mèdiques xoca un i altre cop amb noves malalties, noves dependències farmacològiques i noves –i velles– formes alternatives per guarir.

És davant d'aquest context, i en un entorn plural i actiu que podeu constatar amb la llista de persones convidades, que ens vam tornar a plantejar la necessitat d'analitzar en detall allò que sabem del nostre cos i la nostra ment. També vam debatre de forma específica temes com ara la

bellesa, la salut, l'alimentació, l'esport i el sexe, entre d'altres, sempre amb la intenció de compartir experiències i punts de vista diversos i enriquir la nostra visió d'aquests aspectes.

El guió següent és orientatiu respecte dels principals continguts que es van tractar a la trobada.

La dictadura de la bellesa i l'imperi de l'aparença

Cossos *Danone*: què són i representen? Per què hi combreguem: infelicitat, inseguretat, aïllament, incomprensió...? Quin preu paguem i per què: gimnasos, cosmètics, dietes, roba, cirurgia... Contradiccions del fenomen: el culte al cos pot arribar a ser perjudicial? Exhibicionisme o narcisisme: amb qui competim en realitat? Els cànons de bellesa: subjectius o culturals? Qui marca les normes –publicitat, cinema, televisió, revistes–? Espais per a l'alternativa: és transgressor sinònim de *freak*? L'aparença física, un requeriment per triomfar? Estratègies de consum: el mercat de la bellesa, una indústria de països rics?

Plaers sense plaer: alimentació, sexe, esport...

Què és el nostre cos? Què necessita i què li donem? Què li exigim? L'organisme, font de plaer o de patiment? Exemples: el menjar, gaudi o sacrifici? Transgènics, vaques boges, dioxines, additius, hormones... Com hi hem arribat? Del camp a la llauna... Sabem què mengem? Menjar bé i menjar sa: realitat i mite. *Fast-food*: per què cal menjar ràpid? Conseqüències dels nous hàbits: anorèxia, bulímia, obesitat, factors de risc... Els humans avui: sedentaris contra natura? Esport i gimnasos: diversió, necessitat, obsessió? Sempre és saludable, l'esport? Els plaers prohibits en la història: ens hi estem reconciliant? Per què el sexe no és sempre una font de plaer? Per què és, si ho és, l'aspecte més evident del poder del cos?

Malaltia, dolor, envelliment... Els límits de l'organisme

La frontera entre un cos sa i un de malalt, qui la marca? Medicina i teràpies alternatives. Hi ha diferents formes de llegir el cos? Senyals d'alarma: do-

lor, cansament, addiccions, al·lèrgies, malalties psicossomàtiques... Ja ens hi sabem enfrontar? De la prevenció a la hipocondria: malalts per por a estar malalts? Curació, prevenció, automedicació: són solucions o fugides? La relació amb el dolor: entendre'l o combatre'l? Discapacitats, tares, deformacions, malalties, envelliment: com hi reaccionem –tabú, vergonya, por, menyspreu, indiferència...–? L'obligació de ser joves: una pretensió absurda? Sabem envellir? Quina és l'edat de la vellesa? Per què en retardem els símptomes? Els límits del cos: de què depenen? Els coneixem? Els podem superar? Perspectives de futur: segueix perdent importància el cos? La cedeix a les màquines? Acabarà d'atrofiar-se per la tecnologia?

Cos i ment: un debat per resoldre...

El cos i la ment: una frontera arbitrària? Què és la ment? Què la separa del cos? En depèn o el controla? Tenim un model de cos, però... en tenim un de ment? Paràmetres de la relació entre el cos i la ment: emocions, autoestima, relaxació, estats anímics... Sinergies cos-ment: provoca úlcera l'estrés? Ajuda una bona predisposició mental a superar un problema físic? Influències del cos en les malalties mentals, i viceversa. Sabem com mantenir sana la ment? Noves tendències: de la intel·ligència emocional als llibres d'autoajuda. Drogues i fàrmacs: la temptació de trencar la barrera. L'efecte placebo: què demostra? La química de l'amor: una qüestió física o mental? Les diferències de sexe i gènere: només físiques?

Conclusions

El nostre cos, és una finalitat o un mitjà?

Consideracions prèvies

A diferència d'altres ocasions, en aquesta trobada es van celebrar algunes activitats de caire més pràctic amb les quals s'intentava no caure en uns debats essencialment racionals, sobretot tenint en compte que el tema a tractar tenia a veure precisament amb la relació cos-ment. Així, les ses-

sions es van iniciar amb la projecció d'un reportatge de la BBC sobre la bellesa en els nostres dies, reportatge que havia estat emès al programa *30 minuts* de TV3 i que va generar força reflexions en el primer dia de la trobada. Al mateix temps, es va pensar a aprofitar la singular experiència professional d'un dels convidats, el morfopsicòleg Julián Gabarre, per preparar una sessió entre teòrica i pràctica a la nit. Malgrat la insistència del ponent a considerar la seva dedicació des d'un vessant científic –insistència que després ha continuat defensant en àmbits acadèmics i audiovisuals–, la seva intervenció va provocar grans controvèrsies, cosa que va introduir elements de gran interès al debat però que en algun moment va arribar a distorsionar-lo. Malgrat tot, el cap de setmana va ser prou profitós i fins i tot hi va haver qui posteriorment va participar d'activitats alienenes però relacionades amb el cap de setmana.

Crònica de les sessions

La dictadura de la bellesa

El debat d'aquesta sessió en grups es va iniciar amb els comentaris provocats pel vídeo, que va donar molt de joc. Més enllà d'això, es tractava d'aprofundir en el grau d'importància que ha assolit el culte al físic en la nostra societat, cosa que es va fer de manera diferent en cada grup.

Grup I: Ètiques i estètiques

Respecte del vídeo, es va establir un llarg debat entre els qui el consideraven un retrat fidel però exagerat del nostre entorn i els qui ho consideraven esbiaixat i fins i tot un punt reaccionari. Els primers adduïen que, malgrat caure en tòpics com els d'identificar ètica i estètica o vincular la bellesa a un únic sentit, el de la vista, el reportatge ofería les claus d'una cultura sotmesa a l'obligació de l'eterna joventut, al negoci lucratiu de les aparences i a certes lleis que s'amaguen sota una presumpta arbitrietat del cànon. Els segons, en canvi, n'atacaven la inversemblança, criticaven que el paradigma de bellesa pugui ser realment una senyora operada mil cops i s'opo-

saven frontalment a les derives fisonomistes que portaven els periodistes a fer anàlisis morals de trets purament físics.

Després d'això, el debat va seguir girant al voltant de qüestions més genèriques. Algú, per exemple, va observar que els cànons actuals han trencat amb les tesis evolucionistes, de forma que el model de mascle fort i competitiu ha donat pas a l'androgen i a l'home infantilitzat, cosa que es va atribuir a la revolució feminista i al fet que Hollywood hagi apostat per vendre 'sensibilitat' després de dècades venent superherois. També es va fer menció dels paral·lelismes entre salut i bellesa, criticant que això es re-dueixi sovint al rostre o a aspectes purament visibles, i es va debatre fins a quin punt és un avenç que molts homes hagin entrat avui dia en l'imperi de la bellesa. Tot atenent a detalls com els de la depilació –higiene o im-posició estètica?–, la proliferació de gimnasos –és casualitat que Barcelona sigui la tercera ciutat del món on n'hi ha més per habitant?– i fins i tot la sexualitat i les lleis de l'atracció –on comencen els estímuls per a la se-ducció, als ulls, als sentis, al cervell?–, el grup va plantejar-se en el tram final de la sessió què hi ha de cert en la creença que som més transigents amb la bellesa, de forma que podem perdonar més coses a qui ens plau externament i fins i tot afavorir la seva consideració social.

Grup II: La fertilitat dels models imperants

En aquest grup es va iniciar el debat diferenciant entre bellesa i atracció, i plantejant quin és el moment en què realment assolim la consciència de bellesa. Després d'entrar en els models individuals de bellesa i relacionar-los amb els contemporanis, que algú va definir com de "culte a l'anorèxia", molts assistents van insistir en la necessitat d'omplir de contingut la idea d'allò bell, adduint que en el fons el que es busca és un benestar que associem a l'aspecte exterior però que sovint simplifiquem en excés. Tot analitzant quines portes obre o pot obrir realment la bellesa, amb arguments tant sociològics –el fet d'identificar èxit i bellesa en tipus VIP és un invent contemporani– com antropològics –un cos ben proporcionat ajuda a la supervivència–, es va arribar a l'acord que si vivim tan pendents de l'aspecte físic és perquè els valors del culte interior no tenen espai en el nostre dia a dia i perquè determinades inseguretats, potenciades als mit-

jans de comunicació de forma interessada, són el ferment perfecte per a una angoixa que cada dia s'estén més: la de l'esclavatge a unes lleis que són per naturalesa d'impossible compliment.

A partir d'aquí, el grup va mirar d'avaluar quines són les possibilitats reals de prescindir d'aquest model imperant. Davant la varietat d'opinions, no es va arribar a un consens clar, però algunes de les idees més acceptades van ser que cal pagar un preu elevat per abstenir-se en aquest joc social; que l'obligació de no desentonar ha portat a uns cànons mestissos i ambigus en els quals es tendeix cada cop més cap a una barreja de gèneres; que això probablement acabarà amb una tornada a la diferenciació... Més enllà de certes reivindicacions extemporànies –lluir més la pròpia lletjor, acabar de desorientar l'home actual a veure si canvia, trencar amb les barreres d'edat o provenença–, la part final de la sessió es va dedicar a dirimir quina importància pot tenir encara l'anhel reproductor en la recerca dels millor dotats, tot introduint la discordança que suposaria avui dia que la dona deixi de ser considerada bella quan va assolint els atàvics objectius de la fertilitat.

Grup III: L'essència de la bellesa

Interessant però poc novedós donat que hi havia amplis acords entre els participants, el debat en aquest grup es va centrar a buscar l'origen dels patrons culturals que ens han dut a l'estat actual de la qüestió. Amb conceptes com ara *materialisme*, *interès econòmic* i fins i tot *unitat de mesura d'abstracció* (referència a una possible definició de bellesa), la sessió va entrar en la seva part més intensa en intentar definir la bellesa, cosa que va dividir els intents entre aquells que ho feien com a cànion i aquells que ho feien de forma subjectiva. Des d'una certa consciència d'uniformitat –algú va parlar de la bellesa com a “defecte minoritari”–, els membres del grup van admetre la incomoditat –o inquietud, o fascinació, depenent de l'interlocutor– que suposa el contacte directe amb algú d'una bellesa excepcional. Després de plantejar-se com ajuda realment l'aspecte físic en determinats casos de triomf social, cosa que inevitablement va posar en qüestió l'expressió mateixa, el grup va voler centrar-se en l'efecte del pas del temps i l'envelliment en la qüestió a debat. Aprofitant la presència

d'algunes persones de més edat, es van compartir experiències personals i es va concloure que l'essència d'allò que volíem debatre era tan efímera com la il·lusió que la bellesa pogués romandre sense alteracions.

Plaers sense plaer

En aquesta sessió plenària es va analitzar com l'actual culte al físic està afectant 'plaers' com ara el de l'alimentació, el sexe o l'esport, entre altres. Més enllà del debat sobre quin coneixement real tenim d'allò que mengem, a la qual cosa alguns dels assistents van afegir casos personals de canvi d'hàbits alimentaris –vegetarians sobretot, però també de cuina de mercat, ecològics o fins i tot “energètics”–, la gran majoria dels participants va voler relativitzar determinades conductes i lligar-les a les 'modes' per imitació o reacció: “Menjar ja no és un acte de supervivència sinó un hàbit industrial”, es va dir en cert moment. Tot analitzant casos reals com els de els vaques boges i lligant-los a determinades decisions personals, part del grup va confirmar el seu desig d'aspirar per davant de tot a una alimentació equilibrada, però es va acceptar de seguida la influència de condicionaments moderns com ara la vida urbana, la velocitat de la societat capitalista, el règim laboral i el consumisme. En tots els casos es va insistir, això sí, en la importància d'una bona educació alimentària per poder-se'n defensar.

En determinats moments de la sessió, també es va cridar l'atenció sobre les dues cares del plaer, tot valorant quin component de necessitat és inherent a tot gaudi. El menjar com a obligació o com a festival dels sentits, l'esport com a crema d'ansietat o com a demanda del cos i el sexe com a delit o com a font de conflictes van ser els tres casos més esmentats en el debat, tot i que també es va parlar força estona de possibles 'plaers' com les drogues, el dormir o el descans. A la part final, i a instàncies d'un comentari individual, es va fer una reflexió conjunta sobre el paper de les pors i els dolors com a generadors constants d'energia que caldria saber aprofitar.

Malalties, dolor i envelliment

Grup I: Benvolgudes crisis

En aquest grup, la sessió va començar amb l'intercanvi de casos personals i amb anàlisis de les diferents tendències observades fins al moment. Van ser molt sorprenents els debats sobre si l'orgasme representa una pèrdua o un creixement d'energia, debat que es va relacionar amb el de la creació com a resultat d'una combinació entre cos i ment i el de fins a quin punt som capaços d'aprofitar el nostre potencial o el dividim innecessàriament entre dimensions arbitràries. Malgrat haver-hi un cert acord en la distinció entre els nivells emocional, el pensador i l'instintiu, la major part de la sessió es va dedicar a interpretar personalment les malalties que cadascú havia patit, mirant de llegir-les mèdicament però també, a partir de conceptes derivats de les teràpies alternatives, com a resultat de la interrupció dels fluxos naturals d'energia. Tot analitzant diferents llenguatges aproximatius –dansa, ioga...–, es va arribar a l'acord que el cos humà és molt savi i acostuma a demanar allò que necessita, amb independència que li fem cas o l'ignorem per sistema. Argumentant que saber llegir els senyals del cos és una cosa que arriba amb els anys, com la pèrdua de la sensació d'indestructibilitat, els participants van criticar les estratègies de consum, la por al deteriorament i la negació de les virtuts inherents a tota crisi que amaga l'actual obligació de ser jove. En aquest sentit també es va insistir en la importància de crear i aprendre a partir del dolor, una dimensió sistemàticament negada en el nostre entorn però d'una gran força evolutiva. Com a conclusió parcial, els assistents van acceptar que són més importants les possibilitats del cos que les seves limitacions.

Grup II: Envellir, morir, és l'únic argument de l'obra

Després de repassar les diferències, no sempre evidents, entre plaer i dolor, amb exemples tan polèmics com els de l'ablació, el masoquisme o l'addicció al sexe, aquest grup es va centrar a analitzar quina funció tenen la ment i el cos en l'origen dels dolors i les malalties en general, cosa que va provocar llargs enfrontaments dialèctics entre diferents participants. Tot

distingint entre dolor físic i mental, dolor necessari i innecessari, i fins i tot dolor real i dolors imaginaris, els membres del grup també van debatre llargament sobre la fiabilitat i la necessitat de regulació de les teràpies alternatives, sobre la significació de trastorns com la hipocondria i sobre qui marca la frontera entre salut i malaltia. Sobre aquest darrer punt també es va comentar molt l'expressió 'benestar emocional'. Més cap al final, el tema de la mort va aparèixer al grup de forma clara, sobretot associat al de les limitacions del nostre cos i al dels càstigs conscients o inconscients als quals el sotmetem. Després que algú afirmés que no sabem envellir perquè no sabem morir, hi va haver una ronda d'opinions sobre l'envelliment, entre les quals van destacar algunes sobre la decisió de deixar de viure més enllà del suïcidi, sobre les millores en l'assumpció del nostre propi envelliment, sobre la possibilitat d'elevat molt l'esperança de vida –fins al punt de fer un petit exercici imaginari sobre els avantatges i els inconvenients de perllongar la vida indefinidament– i sobre el paper de l'experiència en la vida.

Grup III: Sexe, dolor i autoestima

Aquest grup va iniciar la sessió lligant-la amb l'anterior pel que fa referència a la funció del sexe en la relació ment-cos i valorant quin paper compleixen l'una i l'altre en les nostres relacions sexuals i afectives. Després d'això, el debat es va orientar cap a la importància de saber llegir el cos, de prendre consciència dels seus missatges i de saber actuar en conseqüència per estalviar-nos sorpreses. Tot analitzant les diferents reaccions que tenim davant les malalties, molts participants van apostar per "treballar amb el dolor" i "aprofitar les experiències de desgast" per renovar-se. Tot i algunes opinions iròniques al respecte, part del grup va assegurar que no bloquejar el dolor és una de les tasques més ignorades de la nostra societat, cosa que es va considerar molt significativa. Tractant també temes com els de la hipocondria, llegida com a falsa autoestima, o com els de les al·lèrgies i les tares físiques, el grup va acabar derivant cap a l'eterna discussió sobre les virtuts de l'envelliment, cosa que va generar un tancament de sessió molt ric per la presència al grup d'algunes persones especialment grans.

Cos i ment

En aquesta última sessió es van anar concretant temes, partint de la base que cos i ment són com dues cares d'una mateixa moneda i que és indispensable l'harmonia entre elles perquè el deteriorament de l'un implica el deteriorament de l'altra (tot i que hi ha excepcions en què pot ser un revulsiu, especialment si l'atrofiat és el cos). En aquest sentit hi va haver força debat sobre les prioritats en el deteriorament, amb arguments com si "és pitjor que et falti la il·lusió o que et falti una cama". Després de debatre a consciència si el cervell s'ha de considerar part del cos o de la ment –algú va plantejar l'argument que la ment és l'activitat generada pel cervell més enllà de la seva fisiologia–, es va voler fer un apartat sobre malalties mentals, en especial sobre els tractaments –dogmatisme farmacològic, manca de mitjans, combinació de medecines i teràpia– i sobre els obstacles principals per avançar en l'autoconeixement. Tot evidenciant forts contrastos entre els assistents respecte de la concepció transcendent de l'ésser humà –som immensos o no som res?–, els darrers minuts de la trobada es van dedicar a valorar els efectes de les carències físiques i emocionals, així com les dependències mèdiques i la primacia dels metges sobre els psicòlegs, que es va qualificar potser amb ironia inconscient de "molt simptomàtica". Després d'algun toc d'alerta sobre els llibres d'autoajuda entesos com "el psicòleg dels pobres", i d'un breu però apassionat debat sobre el paper de les residències d'avis, el grup va encarar el torn de conclusions.

Conclusions

David Barba

Para mí el cuerpo no es ni una finalidad ni un medio. Como dijo Platón, el cuerpo es el envoltorio del alma. Y mi conclusión es que le damos la espalda al alma y no cultivamos ni el espíritu ni el placer.

Carolina Cano

Yo simplemente apuntaría que no considero que el cuerpo sea un fin. Quizá un medio para sentirse bien con uno mismo, sí. Y eso es importante, pero también es importante no obsesionarse. Los hábitos alimenticios, los de salud, los de deporte... Todo eso está muy bien, pero si un día, como les ocurre a algunas amigas mías, te estás todo el día con el remordimiento porque te has comido un pastelito, tal vez te estás pasando. Y como un psicólogo amigo mío me dijo una vez, no existe la felicidad, sólo los pequeños momentos de felicidad, así que tal vez tendríamos que pensar menos y vivir mejor.

Joan Antoni Guerrero

No comprenc el meu cos i la meva ment com a dues coses separades, sinó com a dues dimensions del meu jo. Tant l'un com l'altre requereixen una atenció diferent, més o menys equilibrada en funció de quina sigui la meva relació amb el món que m'envolta. Tinc la capacitat de veure, tocar i descobrir el meu cos, però tinc moltes dificultats per saber de què es compona la meva ment. Potser les tinc perquè aquesta ment és el contenidor, o l'abocador, de tot allò que mai voldria que ningú em veiés reflectit a la cara.

Teresa Olivella

Jo us parlo des de les entranyes, fent servir un poema que vaig escriure fa uns dies i que crec que serà la meva millor conclusió:

L'arrel de l'amor

Tam, tam, sents com batega,
sents com batega i no hi pares esment.
Tam, tam, tam, sents com batega,
sents com batega i et fortifiques en el castell.
Tam, sents com batega,
sents com batega i és el moment.

Salta amb la seva força,
flueix des del més profund,
arrasa amb el magma,
fon els límits coneguts,
mostra la seva potència,
transforma't des del teu origen.
Bategues, i voles sense límits.
Bategues, i ho amares tot.
Bategues, tam, tam, tam.
Bategues, i danses la vida,
la danses.

Maya Castañer

Per mi el cos és un mitjà per viure i té una finalitat que és desenvolupar-se i morir. Crec que és un cúmul d'energies que ens donen capacitat per viure, pensar i parlar, i d'aquí la contradicció en la qual ens trobem i que ens ha dut a fer aquest debat. Penso que la ment és cos, que el cos és ment i que tots dos van canviant a mida que evolucionem; per tant, és difícil arribar a l'autoconeixement tant de l'un com de l'altre, perquè només pots intentar conviure-hi i intentar mantenir l'equilibri tot assumint les teves contradiccions.

Julián Gabarre

El cuerpo para algunos es un medio, incluso para ganarse la vida. Para otros es un medio necesario para alimentar y dar apoyo a su mente, ya que no existe cuerpo humano sin mente. Para los hedonistas, finalmente, sería una finalidad.

Marta Salvador

Para mí cuerpo y mente son medios de autoconocimiento pero con lastre porque tienen límites. En mi caso concreto, ya que suelo ponerme a prueba constantemente, me cuesta aceptar esos límites.

Ricard Ruiz

Considero que ens trobem en una societat especialment mental, una societat específicament de la paraula que ha tingut silenciada el cos durant un cert temps, sense escoltar-lo, cosa que defineix bé la reacció en la qual ens trobem. Es tracta d'un corrent d'atenció al cos que inclou l'elogi a l'esport, el desenvolupament de determinades teràpies, el consum de certs productes, les reflexions com les que aquí fem... En tot cas, però, vivim de forma contradictòria, amb falses dicotomies com aquesta de cos i ment, cosa que genera no poques angoixes. Davant d'aquesta situació i a partir de les diferents converses del cap de setmana, jo m'emporto dues idees: la primera, de Julián Gagarre, que el camí de l'autoconeixement és el camí cap a la llibertat; la segona, de Carlos Carcaré, que ensenyar és i només pot ser una forma d'aprendre.

David Guzmán

Trobo que el cos hauria de ser un mitjà del qual hem de tenir cura. Potser és una ingenuïtat, però si és cert que cada dia som més conscients que ment i cos són inseparables, i que cada dia és més adient parlar de malalties psicossomàtiques o, com m'agrada dir a mi, processos psicossomàtics, potser hauríem d'invertir el procés i no parlar d'empatia només en relació amb els altres, sinó també amb nosaltres mateixos. I pot ser molt ingenu, però penso que si ho aconseguim, si ens entenem millor a nosaltres mateixos, això ens permetrà entendre millor els demés i fins i tot ser millors. Per acabar, també m'emporto la idea del coneixement *experiencial*, entès més com a aprenentatge que com a saviesa.

Álvaro Colomer

Yo creo que el cuerpo es un medio para alcanzar un fin, que puede ser el que uno mismo se imponga o puede ser un fin social en la medida en que todos nuestros cuerpos y nuestra mentes forman parte de esa gran maquinaria que es la sociedad. En cuanto a las ideas que me llevo, querría apuntar que he observado una falta de perspectiva a largo plazo. Si hay enfer-

medades mentales, si hay una alimentación inadecuada, es porque la humanidad tiene un proyecto común, el de vivir seis mil millones de seres humanos en una pelota enana, y la forma en que lo estamos logrando es bastante aceptable. Con todos sus defectos, si no se pueden comer tomates del huerto se comen transgénicos, pero son tomates. Y esa es la única forma de sacar adelante ese proyecto común: sacrificándose.

Carles Carcaré

Jo, després d'aquest cap de setmana, me'n vaig pensant en la vida com una aventura i en el meu cos com l'únic mitjà per viure-la. A l'aventura li veig els límits, els obstacles i fins i tot els defectes, però en comptes d'estancar-m'hi prefereixo aprofitar-ho per avançar. Les limitacions hi seran sempre, de manera que l'única eina que em queda per a l'aventura és la de seguir aprenent del meu cos i de la meva ment.

David Casablanca

Em temo que en general busquem teories i explicacions per a tot, de vegades a partir de certes experiències que no les justifiquen. Aquest cap de setmana hem sentit arguments molt brillants i discursos molt profunds, però elaborats de vegades a partir de tòpics i a partir d'experiències merament intel·lectuals. Personalment m'emporto les experiències personals d'aquells que s'han explicat amb un grau major d'implicació, jo les prefereixo a les dels més analítics. Surto d'aquí fent-me les mateixes preguntes que en arribar, però ja m'està bé perquè no venia a buscar respostes. El temps em dirà si he après alguna cosa per viure tot això de forma millor. Algú ha dit ja que ens perdem la vida pensant massa, però jo reivindico aquesta opció perquè m'encanta. I pel que fa a la pregunta final, a mi francament m'és igual si és una finalitat o un mitjà, però tinc molt clar que sóc conscient del meu cos només quan molesta.

Jeroni Miguel Briongos

Per a mi el cos és alhora un mitjà i una finalitat. És un instrument, un edifici amb uns fonaments no visibles que m'agradaria investigar per dur a terme una creació i una recreació contínues del coneixement. De les jornades me'n porto un benestar general i una curiositat enriquidora. He copsat moltes frases, moltes energies. I me n'he adonat que jo tinc uns ritmes propis que tenia molt oblidats i que he pogut despertar de nou, cosa que m'ajuda a reconèixer-me una mica més.

Olga Castañer

Sobre si es finalidad o medio, yo no entiendo muy bien cuál es la finalidad de nada, ni la mía, ni la de la vida, ni otras. Vivo y ya está. ¿Medio? Lo es, porque nos permite expresar y recibir, pero yo prefiero definirlo como un ser, como un organismo rodeado de otros. De aquí me llevo la impresión de que la gente piensa mucho y yo muy poco. La pregunta que se me plantea es cómo se disfruta más, porque tengo cierta sensación de que aquí muchos viven con la intención de pensar después sobre ello. Yo no lo hago, así que no puedo opinar.

Cristina Cid

A mí me cuesta separar cuerpo y mente, para mí son una unidad. Entiendo el cuerpo como una herramienta a través de la cual me comunico, siento y experimento, lo cual me es imprescindible. Pero para mejorar su calidad, creo que me ayuda conocerlo más a fondo sin llegar a la obsesión. Me llevo una constatación, la de la importancia de vivir el día a día, y una reflexión: que las crisis, enfermedades o como las llamemos nos pueden servir para conocernos un poco mejor y crecer en todos los sentidos, incluyendo el espiritual que a mi juicio a brillado por su ausencia en el debate.

Ignacio Rodríguez

Creo que hemos llegado a unas conclusiones comunes, quizá algo intelectualizadas. Todo el mundo ha dicho que el cuerpo y la mente están unidos, que sólo se separan cuando hay patologías o experiencias místicas, que el placer y el dolor son expresiones del cuerpo como medio y que a partir de él la mente aprende la experiencia del mundo y de la vida. Hablar todo un fin de semana sobre este tema me ha permitido observar cuánto lo desconocemos, y explicarme mejor los muchos problemas que tenemos. Me quedo con dos ideas: conocer nuestro cuerpo y nuestra mente para ser más libres y dejar de luchar contra nuestra propia naturaleza.

Laura Martí

Jo no crec que sigui necessari ni entendre ni saber quina és la relació entre cos i ment. Per mi és evident aquesta relació sense saber ben bé què és el cos i què és la ment; existeix i simplement provo de no tenir por a descobrir què m'ofereix, que és molt. L'activitat és el que genera el creixement.

Jordi Martínez

Com en moltes altres qüestions, la resposta a l'interrogant plantejat es troba en un cert equilibri. Estic d'acord que estem massa entestats a trobar respostes concretes a preguntes abstractes, a risc de caure en certes simplificacions. L'important sembla que és poder opinar, i jo crec que hauríem de fugir d'aquesta necessitat, viure més i intel·lectualitzar menys.

Maribel Lara

El cos és mitjà i finalitat. No veig separació entre ambdós, entenc que formen part del jo i el jo l'entenc com a consciència. Sense ella no puc afirmar-me, sense el cos i la ment no puc conformar una visió del món i jo la necessito per viure. Sobre el cap de setmana m'emporto dinou noves mirades en les quals reflectir-me.

Carlota Franco

Jo diria: el cos carcassa, el cos continent, el cos reflex de l'ànima i de la identitat, el cos com a mitjà sensorial per percebre el món, els altres i el nostre interior; atendre el cos, entendre'l i escoltar-lo, és necessari per intentar viure una mica millor. M'emporto reflexions noves pròpies i dels altres, sobre el cos, sobre la ment, sobre les debilitats i les fortaleses humanes... Una mirada més ampla, respostes i preguntes que encara no sé gestionar tot i que sé que sempre s'aprèn compartint... M'emporto persones, riqueses humanes i el privilegi d'aquest espai fantàstic que ens ha acollit.

Assistents

David Barba, periodista.

Carolina Cano, professora d'institut.

Carles Carcaré, practicant i entrenador Mètode Grinberg (organització).

David Casablancas, adjunt a l'organització.

Maya Castañer, adjunta a l'organització.

Olga Castañer, metgessa.

Cristina Cid, psicòloga.

Álvaro Colomer, escriptor.

Viviana Fabregat, majorista d'agència de viatges.

Carlota Franco, membre d'una ONG.

Julián Gabarre, morfopsicòleg.

Joan Antoni Guerrero, periodista.

David Guzmán, crític literari.

Milo Jordi Krmpotic, escriptor i crític musical.

Maribel Lara Morón, artista i directora teatral.

Laura Martí, presentadora de televisió.

Jordi Martínez, periodista radiofònic.

Jeroni Miguel Briongos, professor d'institut.

Ignacio Rodríguez-Mancheño, coordinador de projectes culturals.

Ricard Ruiz Garzón, organització.

Marta Salvador, presentadora de televisió.

2. La creativitat

Continguts generals

Introducció

El diccionari, sempre tan pobre, defineix l'acte de *crear* com “Fer una cosa que abans no existia”, tot i que en una de les seves accepcions secundàries especifica que pot consistir també a “Compondre una obra intel·lectual i artística”. Ja en aquestes dues definicions, força esquemàtiques, ens trobem amb alguns aspectes a debatre sobre *La creativitat*, si més no tal i com els vam enfocar els dies 1 i 2 de març de 2003. D'una banda, perquè no estem segurs que quan parlem de creativitat ens referim gaire sovint a “fer coses que abans no existien”; ideem, inventem, imaginem, compoem, en definitiva, creem molt més que “coses”, però en ben poques ocasions, per no dir en cap, la creació sorgeix del no res. D'altra banda, el tòpic ens empeny a creure que només són creatius els artistes, els músics i els literats, i és potser aquest vessant el que sovint impedeix que siguem capaços de viure de manera més creativa i d'aplicar la creativitat a tots els aspectes de la nostra vida. És a dir, de connectar i enriquir com correspon dues dimensions tan indissociables com són la vida i la creació.

Més enllà d'alguns dilemes clàssics i inevitables (Què impulsa la creativitat? És congènita o es pot potenciar? Quin percentatge d'inspiració i de transpiració es troben darrere d'una idea? Fins a quin punt depèn la creativitat del reconeixement? Per què considerem més rica una vida creativa?), a la sisena trobada del Projecte Quòrum es va aprofitar la pluralitat dels assistents per plantejar el lloc que ocupa la creativitat en la nostra societat actual, sovint criticada per les seves dinàmiques empobridores. Al mateix temps, ens va agradar la idea de compartir experiències i punts de vista

personals sobre la qüestió de la creativitat, convençuts com estem que aquest exercici contribueix al nostre aprenentatge individual, sigui quina sigui la nostra forma de viure, crear o treballar. Per això, des d'una òptica allunyada d'academicismes i excessos teòrics, vam mirar d'enriquir i ampliar la nostra visió del tema amb tres sessions de debat (més una d'introdudòria i una altra de conclusions) estructurades segons les tres etapes clàssiques del procés creatiu: la inspiració, el desenvolupament de la idea i els resultats.

El guió següent és només una proposta orientativa dels principals continguts que es van tractar a la trobada.

Origen i abast de l'experiència creativa: exemples personals

Què ens impulsa a crear? Som tots creatius? Creativitat masculina, creativitat femenina: cal diferenciar-les? Per què i en què? A què ens referim quan qualifiquem alguna cosa o persona de creativa? La necessitat de crear: benedicció o estigma? L'art i la ciència: formes diferents de creativitat? En quins aspectes de la vida podem ser creatius? En quins ho som? Creativitat i vida laboral. Creativitat i oci. Creativitat i família: un terreny delicat? Creativitat, aprenentatge, coneixement i saviesa: què afecta què? Hi ha límits per a la creativitat? Fomenta la nostra societat l'esperit creatiu? Creativitat, progrés i esperit de superació. Llibertat i disciplina: les espases de Damocles de la creativitat. Hem de ser sempre creatius? S'ha inventat tot? En resum: què entenem per creativitat?

La inspiració o el naixement de la idea

La idea: casualitat o objectiu? Què és una idea? D'on sorgeix? Existeix la inspiració? Requereix d'unes condicions especials? La novetat: una tirania? El bloqueig de l'artista: mite o simplificació? Amics i enemics de la creativitat: por, rutina, dispersió, conformisme... El poder de la imaginació. L'original i la rèplica. Idees pròpies i idees alienes: del treball col·lectiu al concepte de plagí. Dues mentalitats creatives: la renaixentista i l'especialitzada. La incubació i el 'caldo de cultiu': àmbits fèrtils per a la creativitat. Arts, música, literatura: creativitat condicionada? Normes i creativitat:

qui guanya? Avantatges i inconvenients de l'error. Creativitat sense idees: un contrasentit? La creació com a forma de vida: la meta i el camí.

El treball o l'aplicació de la idea

L'execució de la idea: obstacles i possibilitats. La qüestió econòmica: al·licient o problema? Finançament i formes de guanyar-se la vida: xoca la creativitat amb la cultura laboral actual? Idees sense aplicació i exercicis sense idea: l'acció i la reflexió. Pragmatisme i resolució: formes oblidades de creativitat? Amics i enemics: inseguretat, enganys de la imaginació i virtuts del dubte i de la crisi. La creació, camí cap als altres o cap a l'interior d'un mateix? El treball en equip i el culte a l'autoria. Projecte i planificació: la disciplina creativa. La polèmica de les patents: la creativitat es paga? Creatius publicitaris i altres negocis de la creativitat. Els diners alimenten la creativitat? Necessitat i enginy: qui crea i qui se n'aprofita? Permeabilitat a l'entorn i necessitat d'aïllament. El perill de l'obsessió: quan ens hem d'aturar? Perfeccionistes i tastaolletes: la dispersió i la por a concretar.

La valoració o el resultat de la idea

Quan s'acaba un projecte? Qui l'ha de valorar? Què entenem per originalitat? Quina relació té l'originalitat amb la novetat? I amb la tradició? Qui decideix que una idea tingui èxit? La por al fracàs: realitat i mite. Fracassa el projecte o fracassa el creador? La comunicació dels resultats i el diàleg amb l'altre: una nova etapa creativa? Valoracions de la història: atzar o justícia? La incomprensió envers l'artista: defensa o atac? Genialitat i creativitat: què tenen en comú? Geni i bogeria: un dilema innecessari? S'ha aburgosat la creativitat? Creativitat i masclisme: perquè els grans creadors són sovint homes? Connotacions polítiques de la creativitat: interessa reprimir-la? Després del final: tornem al principi?

Conclusions

Vivim de forma creativa?

Consideracions prèvies

Per preparar aquesta trobada tan especial, sobretot pel que fa a la presència de convidats coneguts per la seva tasca creativa, els organitzadors ens vam plantejar dotar de més flexibilitat l'estructura habitual dels encontres. En aquest sentit, el torn inicial de presentacions, sempre més mecànic i funcional, es va canviar per la posada en escena d'unes presentacions que els convidats s'havien preparat amb anterioritat i en les quals va ser tan important allò que es deia com la forma en què es deia. També al vespre, tot i que amb menys èxit, es va proposar un espai perquè els assistents poguessin compartir amb el grup algunes de les tasques creatives que darrerament haguessin vingut fent. Del conjunt del cap de setmana van sorgir propostes i reflexions d'allò més interessants, però també es va poder constatar la dificultat de convertir en paraules una experiència i unes sensacions que sovint transcendeixen el marc lingüístic. Molt enriquidores, en aquest sentit, van ser les reflexions propiciades a partir de la lectura del capítol "La diez dimensiones de la complejidad", estret del llibre *Creatividad: el fluir y la psicología del descubrimiento y la invención*, de Mihaly Csikszentmihalyi (Paidós, 1998). Donat l'interès que aquestes 10 dimensions van desfermar en els assistents, hem considerat oportú resumir-les breument a continuació. L'autor assenyala que els trets habituals a les persones creatives no són arquetípics, sinó que es combinen en binomis aparentment antitètics, de la dialèctica dels quals sorgeix la creativitat. Són aquests:

1. *L'individu creatiu posseeix una gran energia, però és capaç també de dedicar-se al silenci i al repòs.* Els estudis de l'autor apunten que els més creatius no estan dotats de gran reserves d'energia, sinó que saben concentrar-se molt i aprofitar al màxim les que tenen. Molts dormen i descansen molt, i només es concentren –però intensament– quan cal. Al respecte són curiosos els debats sobre si el sexe ajuda a crear o crema energies...

2. *L'individu creatiu és molt àgil mentalment, però també peca d'una gran ingenuïtat.* Les persones molt intel·ligents no són tan creatives com sembla. De vegades, arriben a millors resultats aquells que poden tenir

idees molt beneïtes, o ingènues, però saben aplicar-les de forma original. Goethe deia que la ingenuïtat és l'atribut més important del geni.

3. *L'individu creatiu és tan lúdic com disciplinat, tan responsable en unes ocasions com irresponsable en altres.* Sense capacitat per gaudir de la pròpia dedicació no hi pot haver creativitat, però sense esforç i disciplina tampoc. Es tracta d'un equilibri difícil.

4. *L'individu creatiu pot tenir una imaginació fantàstica, però requereix també d'un elevat sentit de la realitat.* El primer és necessari per concebre les creacions, i el segon per fer-les néixer i créixer i evitar que morin en el cervell. L'artista ha de ser tan realista com el físic, però el físic també ha de poder ser tan imaginatiu com l'artista.

5. *L'individu creatiu es divideix entre l'extraversió i la introversió.* És tan important el treball en solitari, gairebé misàntrop, com l'intercanvi d'idees i opinions amb l'entorn. Saber trobar el moment per a cada aspecte és una de les claus per a la creativitat.

6. *L'individu creatiu és alhora humil i orgullós.* Els grans creadors, els de veritat, sorprenen per la seva modèstia i la seva confessió del paper que ha jugat l'atzar en les seves creacions. Però sense somnis de grandesa, sense una forta ambició, l'impuls creatiu es dilueix en l'abúlia.

7. *L'individu creatiu refusa els estereotips de gènere i aprofundeix en la seva part oposada.* En efecte, els grans creadors masculins han sabut impulsar la seva part femenina, i les grans creadores femenines han sabut impulsar la seva part masculina. L'androgínia psicològica –al marge de la sexual– acostuma a ser símptoma d'una riquesa creativa.

8. *L'individu creatiu és rebel per naturalesa, però necessita passar fortes etapes de tradicionalitat.* Només es pot aportar alguna cosa creativa transgredint certes normes, però només quan les normes es coneixen a fons la transgressió tindrà sentit. Per això les evolucions polítiques dels creadors acostumen a ser reveladores amb el pas del temps.

9. *L'individu creatiu pot apassionar-se molt, però també és capaç dels judicis més objectius.* La primera condició és indispensable per impulsar un esperit creatiu, però només amb la segona s'arriba a la capacitat crítica necessària per crear amb uns mínims.

10. *L'individu creatiu està tan obert al dolor com al plaer.* Sempre s'ha dit que els grans creadors tendeixen a la psicopatologia i l'addicció, però

cal pensar en què actua com a causa i què com a efecte. L'únic que fan els grans creadors és viure a fons les experiències límit, i el plaer i el dolor són dos extrems que no poden ignorar.

Interessantíssim, sens dubte. De la teoria de la sincronicitat de Jung al debat sobre el fracàs, i de la impactant narració oral d'una de les convidades, "contacontes" de professió, a la reflexió gaudiniana sobre la importància dels orígens en l'originalitat, la resta de la trobada va ser en tot cas d'allò més variada i suggestiva, per la qual cosa els resums següents només es podran considerar unes pàl·lides aproximacions a la vivència. De l'encontre en general, això sí, en va sorgir una idea clara: no ho fem gaire, però és molt important mirar de ser creatius en tots els aspectes de la vida.

Crònica de les sessions

L'experiència creativa: exemples personals

En aquesta sessió en grups, es va proposar un intercanvi d'opinions i experiències personals a mode d'introducció. De les consideracions que cada grup va fer per separat, algunes de les més destacades, compartides o no pel conjunt i en algun cas fins i tot contradictòries, van ser les següents:

- Els canvis fomenten la creativitat.
- La por a equivocar-se acostuma a ser paralizadora, però pot utilitzar-se com a motor, perquè l'energia que provoquen els empipaments també és aprofitable.
 - No hi ha creativitat sense dissidència, perquè la norma és sempre castradora.
 - La creativitat és innata, però tothom pot aprendre a viure de forma més creativa.
 - Tenir èxit no és garantia de creativitat; a l'inrevés, l'èxit acostuma a produir bucles estèrils.

- La creativitat és indissociable de la tècnica, perquè sense eines pot caure en el no-res.
- Un component bàsic per a la creativitat és la disciplina: la inspiració sempre et troba treballant.
- La tradició dóna seguretat i la innovació fa por. Sense risc, però, no hi ha avenç possible.
- Els *egos* dels artistes dificulten sovint la creativitat en equip, però la competitivitat pot ser un bon estímul per a les persones creatives.
- L'especialització acostuma a esmoreir la creativitat; les connexions de la multidisciplinarietat, el pensament en xarxa i una ment oberta sempre ajuden al creador.
- Sense incertesa, sense dubte, no hi ha creativitat.

La inspiració o el naixement de la idea

Donat que el cap de setmana es va organitzar seguint el curs natural del cicle creatiu, aquesta primera sessió plenària es va dedicar a debatre com, quan, on i perquè sorgeix la idea motor, la inspiració que es troba al darrere de qualsevol projecte. També en aquesta ocasió el debat va ser força intens, tot i que no sempre ordenat. És per això que, en comptes de donar-li forma artificiosament com si es tractés d'un discurs integrat, creiem que la menció en ítems dels diferents punts apareguts pot transmetre molt millor la riquesa dels arguments emprats. Vet aquí alguns d'aquests ítems:

- La creació és sempre un regal.
- No existeix creativitat sense comunicació, sense *feed-back*.
- Els hàbits massa fermes treballen a favor de la rutina i en contra de la creativitat.
- El naixement de la idea té molt a veure amb l'atzar, però cal una atenció constant.
- És diferent ser un creador a ser creatiu. El creador ha de ser creatiu, però algú pot ser molt creatiu sense dedicar-se en absolut a la creació.
- Les preguntes, la curiositat, sempre són una bona font creativa.
- Reinterpretar els orígens és una forma de creativitat.

- No pot haver-hi creativitat sense llibertat / La repressió fomenta nous camins de creativitat (qüestió debatuda sense arribar a un acord).
- Les idees no són garantia de creativitat, cal posar-les en pràctica.
- Creativitat i política: les posicions conservadores són menys creatives per definició.
 - Són més creatives les criatures o els adults?
 - Si un no és capaç de sorprendre's a un mateix no hi ha creativitat possible.
 - L'impuls creatiu és essencial, però cal saber educar-lo.

El treball o l'aplicació de la idea

En aquesta nova sessió per grups, la quotidianitat del treball creatiu, la seva part més automàtica i rutinària, va tenir-hi també una cabuda realista. Van predominar les consideracions econòmiques, però també hi va haver espai per al debat sobre els hàbits de treball, sobre les influències externes i fins tot, malgrat que breument, sobre la qüestió del gènere, en el sentit de si són més o menys creatius els homes o les dones. Dels ítems més suggeridors de la sessió, els següents responen a una selecció:

- La transgressió forma part de la creativitat, però no n'és l'essència.
- Els valors i la moral poden contaminar l'acte creatiu, però en ocasions el sostenen.
 - La industrialització de les arts ha deixat la creativitat sota mínims.
 - Vivim en una societat constrenyedora on la creativitat és un valor fals: se'n parla bé però se la limita per tot arreu.
 - Si l'art no ens posa en contradicció no provoca cap canvi, i si no provoca canvis no innova.
 - Es pot considerar la guillotina una obra d'art? Els valors afecten la percepció d'un enginy indubtablement creatiu malgrat la seva perversa utilització.
 - Bogeria/creativitat: un fals binomi.
 - La creativitat aburguesada d'avui dia és un símptoma clar d'estancament o decadència.

- Ser creatiu és lluitar per construir, però de vegades seguim interessos destructius.
 - L'estabilitat econòmica no té perquè afavorir la creativitat.
 - Sense el contacte amb els demés, la creació es perd en el no-res.
 - Diners i creativitat no poden anar de bracet (en aquest sentit, una observació d'algú va ser que els més adinerats defensaven que els diners no eren necessaris, mentre que els més necessitats insistien en la seva importància).
 - És una llàstima que avui dia hagin gairebé desaparegut els mecenes.
 - Treballar gratis limita la creativitat? No es treballa en tasques creatives per diners, però és difícil desenvolupar-les sense una base assegurada.
 - El temps com a factor determinant: l'eterna obsessió per la manca de temps...
 - La correcció com a element rutinari o creatiu, indispensable en tot cas.

La valoració o el resultat

En aquesta darrera sessió anterior a la de les conclusions, més assossegada que les anteriors, es va debatre la necessitat de miralls que puguin valorar la feina realitzada. Tot i que en algun moment va sorgir el dubte sobre si ens estàvem deixant moltes coses pel fet d'enfocar el debat cap a la creació artística, va ser difícil sortir d'aquesta idea arquetípica segons la qual creativitat i art són inseparables. De resultes del darrer debat, es va començar valorant el mercat com a primer receptor de l'objecte artístic i/o creatiu, però el biaix abans mencionat va fer que també es parlés de la diferència entre disseny i artesanía, de la influència de les noves tecnologies, de la castració que suposa l'èxit inesperat –obliga a produir molt sense enriquir-se fora dels diners, va explicar una artista consagrada–, de la confiança que s'assoleix amb l'edat, del tòpic sobre la solitud de l'artista, de la necessitat d'uns primers receptors de confiança per contrastar-ne els resultats i del culte mitòman a l'individu i a l'autoria per sobre fins i tot de la pròpia obra d'art. A la part final de la sessió, l'aportació d'un participant sobre la necessitat de guies o mestres que ens eduquin de forma lliure en la creativitat va permetre concloure els debats amb una gran sensació de

consens que es va reflectir en certa manera en unes conclusions menys crispades i per això mateix més ‘creatives’...

Conclusions

Toni Ramon

Creativitat? És un acte generador d’identitat pròpia, del jo. Una interacció entre interior i exterior, l’exterior entès com a relació amb l’entorn. Creativitat? És moviment, i el moviment genera objectes, moments o actes.

Gemma Draper

La meva conclusió és en part aquest objecte artístic (una composició que desgraciadament no podem reproduir en aquestes pàgines), acompanyat de les següents línies: “Recol·lecció: fer construccions amb paraules com artefactes. Estic esperant que no siguin només des de la informació del cap. Estic calmada. Cristallització. He notat un augment en la percepció dels sons, dels tactes. Estic present i no tinc cap altra conclusió”.

Maria Eugènia Sebastián

La creativitat és una virtut en potència, tothom pot ser o no creatiu en funció d’una actitud personal. La creativitat pot estar present en tots els àmbits de la vida i és aplicable per principi a tots ells. La creativitat que té com a finalitat la producció d’un artefacte significatiu és la que fan servir els artistes. En el nostre temps la creativitat és un valor en alça, però no sempre ha estat així, això ens hauria de fer qüestionar el sistema de valors que jutgen un producte. La creativitat és positiva en general però no és un factor aïllat. És lamentable que no es valori la creativitat quan no produeix beneficis econòmics.

Xavier Pérez

La creativitat i la creació són actituds. També són innates. Sorgeixen des del més profund de la persona. Van en contra de l'*establishment* per definició. Requereixen un esforç de sinceritat i honestedat importants. Si ens ha tocat ser creatius tenim sort perquè tenim la funció de moure la societat i tenim la sort d'experimentar processos intensos.

Jordi Pino

No és possible no ser creatiu, però tampoc és vàlid anar posant-se el cartell. D'alguna manera el naixement d'una idea és un procès. Ens podem involucrar en aquest procès de forma interna o externa depenent d'on sorgeixi l'impuls. Cal compartir la idea, contrastar-la, buscar el contrapunt, deixar que l'energia viatgi i torni enriquida i transformada.

Virginia García

La creatividad es aplicable en cualquier ámbito de la vida, es una necesidad vital y no una voluntad. La voluntad está en el sistema, que se dedica a reprimirla y lo consigue en muchos casos.

Teresa Olivella

Creativitat com a seguiment del moviment i l'energia de la vida que cadascú experimenta. Sí? Tot pot ser acte creatiu o no. Expressar-ho, fer-ho arribar, tocar els altres, que recordin que són més amples de com es viuen. No abandonar la possibilitat de seguir essent creatius tota la vida.

Andoni Santoyo

La creativitat té una cosa positiva i és que és molt oberta, no se la pot encaixonar. Es pot entendre com una eina de feina per reflectir vivències o impulsos que tenim i que cal exterioritzar o com una manera de viure tots i cadascun dels nostres actes quotidians. I també diria que el procés crea-

tiu es troba molt condicionat per l'entorn social, els aspectes econòmics, el gènere... En la recerca de la idea jo diria que no cal cercar cap inspiració divina, sinó tenir prou sensibilitat per captar aquelles idees que es troben al nostre voltant, com si es tractés d'una absorció.

Carlos Carcaré

Vaig començar dient que per mi la vida és un viatge, i vaig oblidar dir que una part molt important d'aquest viatge jo la faig ballant. Veig una gran orquestra còsmica, reconec entre vosaltres algunes parelles de ball, el meu cor bateja i canta i torno a recordar que per mi, torno a recordar que per mi, torno a recordar que per mi, bé, torno a recordar que m'entusiasmen els musicals...

Pep Torres

Jo només volia dir una cosa: les idees no són res en elles mateixes; les idees són les persones que tenen al darrere.

Javier Pérez Andújar

Yo escribo como una necesidad, como una forma de vivir la vida, como una constante regresión a la infancia aplicable para conocer el sistema y para concer tu energía. Creo que todo puede ser creativo, sólo tienes que saberlo vivir y buscar tu propio yo.

Montse Sunyer

Creatividad hoy: usar los ojos para ver, los oídos para escuchar, tener narices para olfatear, gusto para saborear la realidad, la respiración para saber conectar dentro y fuera, los demás y el entorno para ampliarla, amor para confiar, curiosidad para caminar, generosidad... En fin: vivir.

Eulàlia Valldosera

Creativitat no és expressar-me per tal d'alliberar-me, no és una necessitat. Creativitat és un excedent energètic, és poder fer-se o fer regals. Creativitat és integrar els condicionaments i les limitacions, conèixer-los i, per tant, transgredir-los. La creativitat neix amb el contacte, és un doble moviment cap a la pròpia identitat i cap a l'altre. Creativitat és aprendre o reaprendre, crear és dissoldre o destruir, dissociar, jugar. I també és triar per unir, associar, construir. Crear és parar, parar-nos, parar el món.

Ricard Ruiz

Jo voldria il·lustrar les meves conclusions amb un petit exercici: demanaria que creuéssiu els dits de les mans i que després intenteu creuar-los canviant el sentit habitual, baixant un esglaó cada dit fins que la mà que teníeu per sobre quedi per sota i viceversa. És molt incòmode, oi? De forma natural no us sortiria mai. Jo crec que això és el que ha passat en aquest cap de setmana. Hem estat dos dies reflexionant sobre la creativitat, d'una manera poc habitual, i això ens ha sorprès, però tal com ha passat amb les mans després d'una estona tornem a la posició inicial i ens oblidem de l'exercici. Jo aposto per fer que el recordem, que recordem que les mans es poden creuar de més d'una manera. Dit d'una altra forma, m'emporto dues coses, una de negativa i una de positiva; dues de positives, per tant. La primera té a veure amb el que va dir el Javier Pérez Andújar: que posava peus de foto de rius de l'Ebre pensant una estona i escrivint: vista de l'Ebre. Nosaltres hem vingut a pensar sobre la creativitat, i hem estat dos dies i sortim dient: la creativitat és la creativitat. Finalment, em quedo amb aquest intercanvi, amb els impulsos per ser creatiu, per fluir, per no quedar-me quiet i no només sobreviure.

Aníbal Estrella

Primero quise expresar mis principales ideas tras este debate, y salió la necesidad de subsistir dedicándose a la creatividad pero salió también el reflejo de las actitudes que me han rodeado, no siempre en esa línea. Así

que me llevo como conclusión el esfuerzo por unir ambas visiones, por abrir procesos creativos colectivos en los que la subsistencia no sea tan determinante. Me llevo, por tanto, una tarea.

Josefina Sabaté

¿Quién soy? ¿Por qué soy como soy? ¿Qué hago? ¿Cómo lo hago? ¿Estoy preparada? ¿Debo hacerlo? ¿Tengo el deber? ¿Tengo el derecho? ¿Desde el corazón? ¿Desde dónde? Ser creativo o no ser creativo, ¿es esa la cuestión? Sinceridad, creatividad: coger aire y lanzarse buceando... ¡Estás loca, el agua está fría! Hundirse. Dejarse arrastrar. Ver el mundo desde la profundidad. Apnea hasta salir a flote. Un grito a la libertad. Volver a zambullirse, hasta que la piel se arrugue. Seguir buceando para ver qué es lo que hay. Todo lo que puedas, todo lo que se te esté permitiendo encontrar. A tu manera. A mi manera. De otra manera, me da igual. Pero, por favor: ¡cread, malditos!

Assistents

David Barba, periodista i professor.

Carlos Carcaré, practicant i entrenador Mètode Grinberg (organització).

Gemma Draper, joiera i filòsofa.

Aníbal Estrella, creador de pàgines web.

Virginia García del Pino, artista.

Javier Gutiérrez (Inocuo), dissenyador i DJ.

Teresa Olivella, biòloga.

Javier Pérez Andújar, escriptor.

Xavier Pérez Arnal, emprenedor.

Toña Pineda, contacontes i clown.

Jordi Pino, gestor cultural.

Toni Ramon, artista.

Ricard Ruiz Garzón, periodista cultural (organització).

Josefina Sabaté, actriu.

Andoni Santoyo, realitzador de televisió.

M. Eugènia Sebastián, coordinadora de projectes.

Montse Sunyer, creadora de cursos de creativitat.

Pep Torres, inventor (organització).

Eulàlia Valldosera, artista.

3. Les veus de l'altre

Continguts generals

Introducció

Davant d'una trobada titulada *Les veus de l'altre*, més d'un podria sentir-se desconcertat. De fet, més d'un s'hi ha sentit. Una prova més, potser, de la pertinença de la trobada. Però un títol així, malgrat el seu to entre poètic i sociològic, no ens hauria d'estranyar. De fet, creixem i ens construïm mitjançant l'altre i, ho desitgem o no, la seva veu, amb el plural aquí accentuat, forma part de les nostres vides. Hi estem en contacte permanent, en diferents nivells d'intensitat i reconeixement, des dels primers vincles de la infància, quan establim uns límits a la consciència que ens permeten començar a construir la identitat, fins al moment mateix de la mort, que ritualitzem bàsicament per atenció a l'altre. Per tant, és del tot oportú analitzar com establim aquest contacte, i si som o no conscients del paper que juguem en aquest contacte amb l'altre. Com sempre, les coses més properes són les que menys ens qüestionem, i d'aquí potser la dificultat de la trobada, per a la qual tots anirem, inevitablement, mancats d'objectivitat. El repte, per contra, és fascinant: saber fins a quin punt estem preparats per aproximar-nos als nostres consemblants, i fins a quin punt també exercim o no aquesta capacitat.

Que ningú s'espanti, però. Els temes que volíem plantejar en les sessions dels dies 24 i 25 de maig són força més concrets. La proposta es dirigeix a una anàlisi crítica de les relacions personals, des d'una perspectiva basada en la mateixa quotidianitat i pluralitat que podeu constatar en la llista d'assistents. Partint de la hipòtesi que les relacions personals, ja siguin pròximes o llunyanes, es troben en un procés de canvi per efecte del culte a l'individualisme i l'avenç tecnològic, ens volíem qüestionar quina

és l'atenció que donem als altres i quines són les eines que tenim a l'abast per millorar la qualitat d'aquesta atenció. En els fons, qualsevol persona podria haver participat en la trobada, perquè tots tenim experiència en això de tractar l'altre. Malgrat això, vam decidir seleccionar i convidar un grup de persones que, des de diferents àmbits i amb un mateix esperit d'intercanvi, es distingeixen per haver viscut el tema de les relacions personals de forma molt intensa en algun vessant determinat, en alguns casos per la seva dedicació professional i en tots per aspectes privats que van ser animats a compartir amb la resta.

En aquesta trobada, destinada únicament a enriquir els nostres punts de vista sobre la qüestió, una de les aventures va consistir precisament a exercir l'intercanvi amb l'altre, intercanvi que volíem estimular amb el següent guió, que és només orientatiu dels temes que vam poder tractar a la trobada.

Qui és l'altre: noves i velles veus

Qui és l'altre i què representa per a nosaltres? Quin tipus de relació hi tenim? Les veus sense rostre: tecnologia i relacions artificials. Telèfon, televisió, internet... Els xats i els missatges SMS: noves o falses veus? De la hipercomunicació a la incomunicació: són més fredes les relacions avui? Màquines de pensar, màquines de sentir: de l'*emoticon* a les parelles *on line*. *Fast, easy, ready*: cap a l'automatisme? La saturació de veus: tothom parla però ningú no escolta. Soroll, aïllament i veus dominants: discursos polítics i exhibicions de la privacitat. El grup, el jo i el cara a cara: de l'animal social al triomf de l'individualisme. Relacions despersionalitzades i relacions funcionals: teletreball, servei a domicili, centres comercials i noves formes d'oci solitari (videoconsola contra parxís, discoteca contra festes socials). Del coneixement a l'acceptació de l'altre. Tolerància: acceptem, ignorem o intercanviem? Barreres per al diàleg i diàleg sense barreres. Perills de l'individualisme. Gregarisme i àmbits d'interrelació. La quimera de l'autosuficiència.

La pell de l'altre / La meua pell: família, parella, amics...

Comentaris a partir de la pel·lícula *Família*, de Fernando León de Aranoa. Parella, família, amics, veïns, coneguts, desconeguts: la solitud i la proximitat.

mitat de l'altre. L'altre necessari: vincles emocionals imprescindibles. Noves formes de solitud: símptoma o malaltia? Finalitat o mitjà: què n'esperem de l'altre? Prestigis i desprestigis de l'amor: *all you need is love*? Elements diferenciadors: què ens aporta la parella? I la família? I els amics? I què hi aportem nosaltres? Autoconeixement i capacitat d'empatia. Artificis emocionals: sóc més jo amb els més pròxims? La por a l'altre: la desconfiança, la gelosia, la infidelitat, la traïció. La pell i el sexe: pont o abisme? Obstacles per a la proximitat: temps, presses, utilitarisme... L'altre i jo, jo i l'altre: com ens hi impliquem? Com escollim a qui ens adrecem? La necessitat de sentir: noves i velles vies. Els nous confessors: psicòlegs, terapeutes, orientadors... La promesa de la felicitat: raons i passions de les veus afectives. De l'entorn privat al públic: del 'niu' al 'ramat'.

A la trobada de l'altre: comunitat, feina, nouvinguts...

Existeix un altre prescindible? Camins i barreres per dirigir-se a l'altre. La barrera econòmica: la classe, les jerarquies laborals, la posició social. La barrera cultural: iniciats, elitistes i desplaçats. La barrera geogràfica: àmbit rural i àmbit urbà. La (in)cultura de la competitivitat. L'èxit i el poder: el preu de ser algú. Quantitat i qualitat: quanta gent coneixem? Relacions laborals, de comunitat, de convivència: del respecte a la distància. Les relacions interculturals: immigració i mestissatge. Guetos i maquillatge social: coneixem bé el nostre entorn? Enriquir-nos o empobrir-nos: de les tradicions a la globalització. Afinitats i filtres davant de l'altre. Màscara i rols: quantes cares tenim? La capacitat d'adreçar-se a l'altre: vivim de les casualitats? Conèixer gent: necessitat, desig, luxe. El tu a tu i la plaça pública. La construcció a través de l'altre: grup, pàtria, religió...

Les veus sense veu: l'estigma i la diferència

Les veus excloses i les arrels de la marginació: quan l'altre és invisible. Estigmes i prejudicis: una qüestió només d'ignorància? Causes i efectes de la diferència: com gestionem l'alteritat? L'aïllament de l'altre i el control de les minories. Malalts, addictes, expresidiaris, minusvàlids, immigrants, sense sostre: pors i tòpics de la inadaptació. Feministes i homose-

xuals: un exemple de canvi? Les diferències generacionals: oblidem la gent gran? Què amaga l'augment de l'abisme generacional? Culte a la joventut i consumisme: ens venem el futur? Relacions de comoditat: què ens impedeix aprendre de l'altre? Els mites de la reinserció: cal reinserir l'individu o la societat? Dels misantrops als eremites: savis o insociables? La importància dels mediadors: triomf o fracàs de les polítiques socials. Recursos per al progrés: com donar veu a qui no la té.

Consideracions prèvies

Dues peculiaritats organitzatives van marcar les sessions d'aquest cap de setmana sobre *Les veus de l'altre*, menys crític potser de l'esperat però alhora més humà i sensibilitzador d'allò que es podria pensar d'unencontre que no arriba ni a les quaranta-vuit hores. La primera peculiaritat va ser la celebració després de dinar dissabte d'un videofòrum a partir de la pel·lícula *Família*, de Fernando León de Aranoa, l'argument de la qual es basa en el lloguer d'una família artificial, feta d'actors, per part d'un senyor que no vol celebrar sol el seu aniversari. L'exercici creatiu que proposa el film, que obliga l'espectador a mirar de manera diferent les relacions habitualment més properes i, valgui la redundància, familiars, va donar molt de joc i va oferir als assistents noves vies de debat que en van enriquir el conjunt. La segona peculiaritat, més espontània, la va proporcionar un dels participants que havia viscut un temps a Noruega i que va portar unes fotografies sobre un exercici personal que va realitzar allà amb un grup de nens. L'exposició, que va oferir a la nit acompanyada de reflexions personals plenes de significació, va complementar de forma immillorable el conjunt de les sessions del cap de setmana, resumides amb la màxima fidelitat possible en la crònica següent.

Crònica de les sessions

Qui és l'altre: noves i velles veus

Grup I: Tecnologia, empresa, autoconeixement i empatia

Atès que un dels eixos d'aquest primer debat partia de les noves tecnologies, el diàleg d'aquest grup es va centrar inicialment en els inconvenients i avantatges dels diferents instruments comunicatius. Per bé que l'ús de les eines tecnològiques es fa cada cop més imprescindible –feina, família, oci...–, tothom va apuntar la necessitat de fer-les servir de manera intel·ligent. També hi va haver, malgrat el tòpic, consens a l'hora d'assenyalar que les relacions no s'han modificat tan substancialment: ens escrivim missatges electrònics amb l'ordinador, telefònics, naveguem per la xarxa, però tot plegat no ens fa més freds, al contrari: contribueix a amplificar els contactes interpersonals. El més important, es va dir, és la possibilitat de compartir paraules, tant se val que siguin epistolars o electròniques. Després d'això, i sota l'epígraf general “què busquen les persones”, el debat va entrar a considerar els interessos que mouen i condicionen les relacions, incloses les laborals. Així, es va dirimir amb èmfasi perquè les empreses acostumen a demanar als potencials treballadors capacitat d'adaptació, flexibilitat, motivació, caràcter emprenedor, generadors d'idees noves, etc. Més enllà d'aquest punt, el grup es va plantejar si “tots ens movem per interessos”, ¿què és en cada cas el que busquem en els altres? Hi va haver acord pel que fa a la necessitat d'un pas previ *sine qua non*: l'autoconeixement; una dosi adequada d'introspecció, segons es va dir, augmenta la qualitat de les relacions perquè es fa imprescindible saber quins són els nostres punts febles i forts, què i com podem aportar cadascun de nosaltres. Però què és, doncs, el que requerim de l'altre? En termes generals, els participants van apuntar la possibilitat de trobar afinitats, la necessitat de compartir experiències i evidentment, de manera genèrica, l'amor, l'esfera emocional. És en aquest terreny on amb més intensitat té lloc la descoberta de l'altre, en les relacions de proximitat. Podem tenir, per tant, un espai personal infranquejable? La resposta va ser unànime: necessitem aquesta esfera íntima a la qual ni tan sols la parella té accés

lliure i permanent. Es fa fins i tot imprescindible un cert distanciament físic i mental per tal de poder desenvolupar amb autonomia la construcció del jo. Hem d'aprendre a estar en silenci amb un mateix i amb els altres. El debat, en aquest punt, es va ocupar de considerar la influència de l'entorn en els diferents tipus de relacions, de què i com ens condiciona a l'hora d'interactuar amb els altres i de definir la nostra pròpia identitat. La família, els amics, la feina: tots els àmbits que ens són més pròxims semblen tenir un pes fonamental sobre la conducta, fins al punt que es fan necessàries certes etiquetes per potenciar la sensació de pertinença. Globalment, es va apuntar que el nostre caràcter està configurat a parts iguals per l'entorn i l'herència genètica, de forma que qualsevol experiència prou significativa que ens sigui donat viure ens obliga a un reordenament de la pròpia identitat per tal d'adaptar-nos amb les eines adequades a la nova situació. En aquest sentit, tothom va destacar els canvis que ens sacsegen quan viatgem i sortim fora: "Quan viatjo sóc molt diferent; i en tornar, necessito un temps per pair-ho". Per tant, es va preguntar el grup, quants rols podem arribar a encarnar? Quants jos conviuen en una sola persona? El diàleg es va tancar amb la convicció general que, en tots els casos, allò que ens fa més solidaris i comprensius i ens facilita les relacions dins i fora del nostre entorn és l'empatia, eina fonamental per entendre i abastar les veus de l'altre.

Grup II: La por, l'acció i els petons

Malgrat que la idea que va imperar en aquest grup va ser de preocupació envers la situació actual de les relacions interpersonals, la postura general va ser optimista. Es va parlar que al llarg de l'any, per exemple, s'havien viscut en pròpia pell la inquietud i mobilització col·lectives davant d'una guerra. Això, a judici d'alguns participants, aporta esperança perquè treu de l'apatia la societat en pes i cadascun dels seus integrants de forma individual. A partir d'aquesta constatació, el grup es va qüestionar si és quan toquem fons que som capaços de reconstruir allò que hem malmès, en aquest cas l'intercanvi de veus i sensibilitats. Van aparèixer aleshores reflexions menys col·lectives, atenent per exemple a la solitud, la por als demés i les relacions. Es va comentar que la solitud es troba en la multitud

també, que no necessàriament va acompanyada d'una solitud física, en definitiva molt més portable. Aquesta por, es va aduir, és massa generalitzada i se centra en el rebuig de l'altre. Per no ser rebutjats deixem d'actuar, perquè la inacció ens protegeix dels altres i d'un mateix, del temut fracàs. També ens fa menys lliures i ens limita com a persones. D'aquí que puguem hipotetitzar, es va preguntar el grup, que és més feliç qui menys espera? No es va arribar a cap consens en això, però en canvi es va obrir un altre debat sobre com es tradueixen aquestes pors a la realitat. Pensant en qui és l'altre i com ens relacionem amb ell, també es va entrar a parlar de la corporalitat i de com descobrir-la: la necessitat d'establir un contacte no només verbal o emocional sinó també físic com a complement dels anteriors. L'altre és diferent en funció de la cultura, fins i tot la distància que guardem amb ell varia segons paràmetres culturals. Això, es va concloure, constitueix un aprenentatge i un enderrocament de barreres important. Per acabar la sessió, donat que la corporalitat havia estat tema rellevant, es va tancar el debat amb una abraçada i petonejada comunitària, tot argumentant que si cal passar a l'acció, calen fets com aquest.

Grup III: Aïllament, sorolls i límits de la polifonia

Els participants d'aquest grup van entrar directament a debatre com condicionem qualsevol nova relació, ja sigui amb temor, rebuig, recel, desconfiança... Tot i voler distingir entre conèixer algú o només relacionar-s'hi, cosa que va permetre debatre fins a quin punt les noves tecnologies ajuden a comunicar-se millor i no a conèixer-se més a fons, els arguments inicials de la sessió van voler desmuntar el tòpic segons el qual l'avenç tecnològic té efectes aïlladors –“les eines no són culpables”, es va dir– en una humanitat gregària per definició. Després de fer notar que tota novetat necessita almenys un període d'adaptació, el grup va observar que també poden ser considerats aïlladors l'acte de llegir o el d'anar a prendre una copa sol a un bar. Tot distingint entre solitaris i extravertits, contextualitzant algunes opcions geogràficament o políticament –com a efecte de l'individualisme capitalista–, es va dir que la tecnologia no produeix noves veus, sinó noves formes de transmetre les antigues, i que en tot cas si n'hi ha de noves provenen de grups minoritaris que ara tenen una presèn-

cia i abans no –per exemple, els immigrants. Segons l’anàlisi del grup, el mestissatge està creant noves veus a partir de la combinació de les antigues; en aquest sentit, un participant que havia viscut a Noruega va assenyalar com els fills dels immigrants porten allà una doble vida, a casa i a fora, cosa que els dota de certa *polifonia* i fins i tot d’una mena d’identitat múltiple. Respecte a les defenses que van sorgir en el grup de certes visions netament introspectives, algú va rebatre que només tingui sentit aprofundir en un mateix si això repercuteix d’alguna manera en el nostre entorn, opinió que va provocar un llarg debat. Amb opinions com “la solitud i el silenci només fan por perquè no ens han educat en el seu cultiu”, es va anar arribant al final de la sessió referint-se a la crisi del mestratge, a la pèrdua de veus per culpa del “soroll del sistema” i a la necessitat d’estudiar d’alguna manera la poderosa veu dels diners.

Projecció de la pel·lícula Família, de Fernando León de Aranoa

Després de veure la pel·lícula, cada grup va debatre una estona sobre ella abans de començar la sessió. Entre les observacions més destacades al respecte, i més enllà de les impossibles d’entendre sense haver vist recentment el film, algú es va plantejar fins a quin punt és possible l’afecte per contacte, de forma mimètica, a més de preguntar als altres què demanarien a la seva família si la poguessin modelar de forma artificial. Sobre el fet mateix de llogar una família per passar el dia de l’aniversari, base argumental del llargmetratge, es van fer comentaris per a tots els gustos, però en general es va admetre que de vegades és més fàcil que hi hagi confidències entre desconeguts, en relacions aparentment accidentals, cosa que va fer reflexionar més d’un sobre els motius. La veu de l’altre exterior, representada en aquest cas per l’aparició d’una visita inesperada, va motivar també molts comentaris sobre el joc de les aparences, la necessitat de fingir, els espais comuns entre cortesia i hipocresia, etc. Més enllà dels rols propis en qualsevol família, l’anàlisi dels quals va provocar algunes aproximacions per part dels experts en ciències socials, molts assistents es van quedar amb una de les frases més impactants del protagonista de la pel·lícula: “Es mucho mejor estar mal acompañado que solo, y los que digan lo contrario es que nunca han estado solos.”

La pell de l'altre / La meva pell: família, parella, amics

Grup I: Les regles del joc, de la confiança a la traïció

Després de debatre sobre la pel·lícula, el grup va passar directament a considerar diferents particularitats de les relacions de parella enteses com una forma concreta de coneixement de la veu de l'altre. En aquest sentit, hi va haver consens a designar el *factor sorpresa* com un dels eixos bàsics que contribueixen a potenciar la qualitat de les relacions sentimentals. Arribats a un cert punt de confiança i d'intimitat, es va dir, es fa necessària una readaptació, tant del propi jo com de l'altre, per tal que l'engranatge emocional no es rovelli. Després de bastants anys compartint-ho gairebé tot, es constaten les dificultats per dur a terme aquesta redefinició, però també la voluntat de fer-ho, des de la consciència que es tracta de l'única via per evolucionar conjuntament amb el company o companya, marit o muller, etc. També es va entrar a discutir les diferències entre les relacions d'amistat i les de parella, així com a destacar-ne inconvenients i avantatges. No va faltar, òbviament, el debat sobre què succeeix quan es travessa la línia entre amistat i parella, tot arribant a la previsible conclusió que el *secret* de tot plegat rau en la confiança, en el fet de deixar ben establertes les *regles* del joc abans de donar cap pas en els diferents tipus de relacions. En aquest sentit, es va advertir que les relacions afectives han de conèixer els seus propis límits, explícits o implícits, fixats pels seus protagonistes. Després de mencionar el conegut exemple dels actors del cinema pornogràfic, sovint amb relacions prou estables fora de la feina, com a cas extrem d'aquest tipus de confiança, es va finalitzar la sessió apuntant els efectes beneficiosos d'aïllar-se temporalment, cosa que ajuda tot sovint a entendre fins a quin punt necessitem l'*altre*, així com a diferenciar quines en són les característiques que més trobem a faltar.

Grup II: Preus, incomoditats i compromisos

En aquest grup, la pel·lícula va marcar encara gran part del debat, per la qual cosa es va encetar el tema de quin tipus de preu, simbòlic o real, *paguem* per les relacions que tenim. Tot i l'acord que tota relació es basa ide-

alment en donar i rebre, el grup es va plantejar s fins a quin punt existeixen o són possibles les relacions altruistes. Si sempre hi ha una recompensa, un intercanvi, es va dir, això ha de tenir alguna significació, no necessàriament positiva. A partir d'aquí, el grup va canviar de torn i va analitzar la família com a fet social, espai d'acollida, incondicional i de referència, font de seguretat; és a dir, com al suposat pilar importantíssim que aquesta institució és per als humans. També es va voler tractar el tema de les relacions més properes i emocionals, tot preguntant-se què hi ha tan fort que pot més i acaba estant per sobre del patiment que suposen aquestes relacions. Entrem a relacionar-nos, es va dir, exposant la pròpia pell sovint amb recança d'il·lusionar-nos per la por a la patacada. "D'altra banda, si tenim por i actuem amb por tindrem una vida buida", va afegir algú. "Ens estarem perdent emocions, sensacions, sentiments i experiències que no seran capaços de penetrar en aquesta vida nostra envasada al buit i profílàcticament protegida. No patirem (aparentment) però tampoc gaudirem de veritat". Serem capaços d'assumir una vida descafeïnada? I si l'assumísim, com podríem descobrir amb el pas del temps el gran error de la nostra vida i seguir vivint serenament? A partir d'aquestes i altres preguntes similars, el grup va pronunciar-se sobre temes com l'autoengany i el compromís, entès aquest darrer com a respecte a l'altra persona, com a respecte a un mateix. És conceptualitzable un compromís sense sentiments que permeti portar el dia a dia? El dia a dia, les rutines mal portades, es va concloure, són una de les lacres del comportament humà.

Grup III: Veus amigues, desconegudes i distorsionades

També condicionada per la pel·lícula, la sessió d'aquest darrer grup va encetar el debat sobre les veus de la família a partir de conceptes com els de maternitat i paternitat, consanguinitat o fins i tot herència moral. Tot mirant de desvetllar quines contaminacions patim en interioritzar les veus de l'entorn familiar, el grup es va plantejar què aporten i què llastren aquestes veus, rebudes de maneres de vegades tan subreptícies que no n'acabem de treure l'entrellat. Negant la possibilitat d'una relació d'amistat entre pares i fills, algú va encetar el filó de les veus *amigues*, *enemigues* i *indiferents*, les quals es van tractar de situar en els seus entorns respec-

tius malgrat que el grup es va centrar una bona estona a analitzar què diferencia realment les veus properes de les dels desconeguts. Valorant que no sempre sabem sentir o escoltar bé les veus més properes, de vegades les més distorsionades per manca de perspectiva, els participants de la sessió van dirigir-se cap al final del temps establert tot reflexionant sobre el compromís i sobre la necessitat d'aprendre –i per tant de saber educar–, a rebre i transmetre i adequadament allò que anomenem 'les veus de l'altre'.

A la trobada de l'altre: comunitat, feina, nouvinguts...

En aquesta sessió plenària, el debat es va fer més concret i en certa manera més realista. Tenint en compte el gruix de temps que tots plegats invertim a la feina, el diàleg de la sessió es va focalitzar en els condicionaments que ens trobem en l'entorn laboral. En tractar-se d'un àmbit que no es tria, es va dir, s'alenteix el procés d'adequació dels diferents rols a les expectatives comunicatives de l'empresa. Es fa necessari un esforç, per part de tots els implicats, per tal d'humanitzar les relacions treballadors-empresa. Per què moltes feines acaben buides de sentit i plenes d'angoixes i inconsistències personals? Hi ha en aquest punt la voluntat d'humanitzar les feines, segons va explicar un especialista en recursos humans. Es volen humanitzar o es pretén donar una aparença de benestar creïble? Aquest és un dels dubtes que es van posar damunt la taula, i en aquest sentit es va destacar la *reciprocitat* com a eina fonamental per construir relacions més *justes*. D'entre les dinàmiques de grup que es creen en l'àmbit laboral, es va observar que hi ha una tendència més o menys inconscient a *competir* i no a *cooperar*. En el si de l'empresa utòpica que algú va intentar definir, es va apuntar que tots els treballadors haurien de ser *iguals*, o si més no rebre una consideració equivalent a la seva responsabilitat tant pel que fa a les obligacions com a les retribucions.

Pel que fa a la resta d'individus que interactuen amb nosaltres a la feina, va sorgir la pregunta de si els percebem només com a companys o també com a amics, i en tot cas, quines característiques diferenciarien totes dues condicions. El debat conjunt, en fi, es va ocupar també de buscar una resposta plausible a una qüestió prou feixuga: *què fa que una persona dei-*

xi de ser prescindible? Tanmateix, es va plantejar si existeix un *altre prescindible*. Hi va haver un cert acord a respondre-hi afirmativament, en el sentit que, per poder calibrar i distingir les relacions que veritablement importen, *ha d'existir* gent prescindible en la nostra vida, relacions que actuen com a contrapunt a la intensitat de les altres. Triem i seleccionem, actuem i ens movem per afinitats i interessos, i de fet, els mateixos criteris amb què *escollim ser amics* d'una persona o una altra ens defineixen com a individus: en la selecció, en la tria, es retrata el nostre caràcter i part de la nostra identitat. El que esdevé preocupant, es va comentar, és que el criteri de prescindibilitat vingui a partir d'un no coneixement, prejudici o estereotip de l'altre. Disposem d'un criteri conscient de prescindibilitat? Una resposta a aquest criteri va ser la de la recerca de relacions que enriqueixin o facin possible la pròpia felicitat. Un cop hem decidit que aquest altre no és prescindible, com ens presentem? Qui sóc jo i qui em penso que sóc jo? Això condicionarà completament la relació amb l'altre, argument que va preparar el camí cap a la darrera i definitiva sessió abans de les conclusions.

Les veus sense veu: l'estigma i la diferència

Grup I: Minories, invisibilitat i educació emocional

La sessió, en el cas d'aquest grup, es va obrir amb dures crítiques a la instrumentalització demagògica que fan els polítics de les *minories*. Quan s'accentuen les diferències, es va dir, es tendeix a la creació de *guetos*. És aquí on el grup es va demanar què hi podem aportar els ciutadans comuns, quina és -i quina hauria de ser- la nostra actitud envers aquests *altres* més desfavorits. Hi va haver acord a l'hora d'assenyalar que, en termes genèrics, tenim por al desconegut; un cert inexplicable instint de supervivència ens pot fer reticents a interactuar-hi. Per tant, es va proposar, hem de vèncer aquesta absurda alarma social i potenciar, en cadascun dels nostres àmbits, mecanismes d'integració d'aquests *altres*, prioritàriament dels immigrants: i no només aquí, atès que aquesta és una tasca que pot tenir una fase prèvia en els seus països d'origen. És possible, certament, ajudar-los allà i d'aquesta manera evitar que s'hagin de despla-

çar, tenint en compte que per a la majoria és una experiència considerablement traumàtica. Tot plegat, es va dir, passa també per l'assumpció que l'anomenada *multiculturalitat* no és cap moviment ni cap teoria, sinó una realitat quotidiana aquí, allà i on sigui. El debat, tot seguit, va prendre en consideració les relacions intergeneracionals, tot destacant inicialment el *culte a la joventut* ja esmentat en altres sessions. La gent gran, es va apuntar en consonància amb altres grups, és percebuda amb freqüència com a *material de rebuig*, quan en realitat tendim a oblidar que constitueixen veritables dipòsits d'experiències i coneixements que ens afecten a tots, de manera que hi tenim moltes més connexions que no ens n'adonem. Es tractaria, va afirmar algú, d'aprendre a vehicular el potencial d'enriquiment –cognitiu i afectiu– consubstancial a aquest tipus de relacions, tot posant l'èmfasi especialment en el que tenen d'autèntica *educació emocional*.

Grup II: El diferent, l'invisible, el silenci

En aquest grup, la conversa es va centrar en l'anàlisi de la por a equivocar-se en tractar gent "diferent". El que és més còmode, es va dir, és no afrontar-ho. Sembla fàcil, donat que encara ens trobem poc amb representants d'aquests sectors marginats de la societat. Per això és massa senzill girar-los l'esquena i en això ens recolzem per no actuar. Si bé malgrat tot trenquem la norma i som de les persones que ens hi acostem, es va comentar a la sessió, encara tenim molts prejudicis. El nom, l'aparença, la cultura, les minusvalideses... Tot això fa sovint que ni els escoltem. Si estigmatitzem en realitat estem anul·lant la individualitat i cremant les seves oportunitats de ser. A la pregunta "Com de cecs estem davant de l'altre invisible?" es va respondre que el prejudici actua en aquests casos, com en tots per definició, com un recurs que necessitem els humans per endreçar el món. No ens aporten, però, amplitud de mires. Podem ser capaços de trencar amb els prejudicis?, va qüestionar-se algú. Quedar-se amb les etiquetes que ens han permès conceptualitzar el món i no ser capaços d'endreçar-lo sense elles és el veritable problema, va ser la resposta. Com podem donar veu a qui no la té? I la pregunta definitiva per on hauria d'iniciar-se el canvi: Com podem acabar amb la sordesa selectiva dels que no

senten? La solució, van concloure els més agosarats, passa per un mateix. Tendim, perillosament, a atribuir els problemes als altres, i aquesta és una anàlisi prèvia fonamental per afrontar la “diferència”. Ser conscient com a mínim de les pròpies etiquetes i prejudicis per començar a treballar amb aquesta mancança personal greu va ser l’últim propòsit dels participants d’aquest grup per tancar el debat.

Grup III: Integració, política i diferència

Aquest darrer grup va començar el seu temps de debat diferenciant l’àmbit social de determinades teories evolucionistes que encara actuen com a substrat inconscient a l’hora d’aproximar-nos a aquell altre que no comparteix el nostre llenguatge, la nostra cultura o qualsevol dels nostres elements identitaris. Tot fugint de conceptes com *integració*, sobretot perquè alguns integrants del grup se sentien més còmodes parlant de pluralitat o diversitat, es va analitzar què ocorre quan determinats col·lectius refusen ells mateixos el contacte, ja sigui per qüestions mèdiques, socials o culturals. Assenyalant que molts d’aquests aspectes venen marcats per apriorismes arrelats en la infància, el grup també va voler fer alguna lectura política del silenciament que pateixen determinades veus per motius d’exclusió real o propiciada. “Les veus sense veu són sempre veus de la por”, va expressar algú. Estenent les implicacions d’aquesta por a àmbits com el de la vellesa, la participació ciutadana, el progrés social o l’educació, es va anar fent una crítica a per què hi ha tan poques institucions que ens formin en i des de la diferència, amb el respecte a la igualtat davant la llei però amb eines per defensar-se d’un allau uniformador i hegemonitzant que deixa molta gent en situació de marginalitat. Donar veu a aquestes veus menyspreades col·lectivament, es va afirmar en els darrers minuts abans de les conclusions, no és només un exercici de democràcia, responsabilitat, compromís i justícia social; és una necessitat el detriment de la qual només condueix, com els temps s’estan encarregant de demostrar, a la intolerància.

Conclusions

Mireia Germán

Tots sabem que les relacions amb les persones són difícils, i que de vegades no surten com voldríem, però hem de perdre una mica la por, ser conscients dels prejudicis i de les històries que tenim i arriscar-nos, llençar-nos a la piscina. Val la pena conèixer les persones, i val la pena relacionar-s'hi. Si no, ens perdem moltes coses, i crec que l'important és acceptar els prejudicis i mirar de treure les etiquetes del davant.

Elisabet Dionís

Des de sempre m'havia interessat molt el tema de les relacions interpersonals, però sempre havia pensat en elles en un àmbit més proper: la família, els amics, etc. Però m'ha agradat molt ampliar el ventall de possibilitats i poder conèixer moltes altres veus, les de la immigració o la tercera edat, per exemple. Em sembla fascinant. Hem parlat molt d'individualisme, i és cert que ens envolta, però aquestes sessions em fan ser optimista. Pensar i reflexionar sobre aquestes qüestions, estar disposats a millorar, em fa creure que la societat no està tan malament com jo pensava.

Elena Díez

La meva conclusió parteix també de reflexionar sobre l'individualisme. Sempre pensem en nosaltres i gairebé mai en els altres. M'ha agradat adonar-me que existim només en relació amb els altres. No podem entendre'ns com a nosaltres mateixos sense relacionar-nos amb els demés. I d'aquí la importància d'aquestes sessions: per redefinir-me i per adonar-me'n en funció dels altres.

Shady Serafí

Tras estar aquí reunidos gente que no nos conocíamos de nada, a veces con puntos de vista muy diversos, creo que nos hemos aportado muchas

cosas. Hemos dejado los papeles encima de la mesa y hemos intercambiado muchas cosas. Si la gente lo hiciese, desprendiéndose de los filtros, cambiarían mucho las cosas. Porque cada persona es un mundo, y porque los entornos afectan mucho a la gente y se pueden llegar a extremos impensables. Por eso es muy importante comunicarse con la gente, y ésta está siendo mi lucha personal desde hace años. Antes pensaba que todo era lo mismo y que intercambio de culturas era sencillo, pero me he dado cuenta de lo mucho que cuesta y de lo importante que es seguirlo intentando. Por más que leamos y creamos saber, a veces se aprende más sólo parándose a escuchar a una persona.

Borja Paladini

Yo quiero empezar preguntándome quién es el otro y qué representa para nosotros. Yo entiendo que el otro es la persona con quien compartimos nuestra propia identidad. Pero como el otro no es alguien estático, sino que cambia, nos vemos obligados a entender la relación con el otro de una forma dinámica, cambiante. Por otro lado, me gustaría insistir en el lugar que damos a otras voces, o a los que no tienen voz. Hay que plantearse si el otro sólo existe cuando le atendemos o existe al margen de nosotros, porque eso quiere decir que la mayoría del tiempo le negamos.

Teresa Olivella

Qui sóc jo? Des d'on em mostro? Des d'on parlo? Qui és l'altre? Des d'on parla? Des d'on l'escolto? No puc viure sense les veus dels altres. Els grans impediments que he detectat aquí per acostar-nos a l'altre són la por i la importància personal que cadascú li concedeix a l'altre. Com a conclusió me'n vaig pensant que vull aprendre a manegar la meva por perquè no sigui un obstacle per fer sentir la meva veu i per poder sentir les veus dels altres. I m'agradaria que tots vosaltres també ho féssiu. Denuncio, en fi, la manipulació social de la por.

Clara Roig

Jo m'he quedat amb la poca capacitat que tenim per sentir a l'altre, segurament perquè l'escoltem molt poc. És molt difícil escoltar i interioritzar l'altre; ens hi condicionen la cultura i el model de societat.

Marc Masip

Quan em van proposar venir se'm van obrir molts interrogants, alguns dels quals s'han resolt. He vist que moltes persones tenen aquesta inquietud de conèixer els altres i intentar fer-ho sense cap mena de por. Això m'ha fet sentir molt còmode. Jo he estudiat psicologia i he viscut tota mena de dinàmiques, però trobo que aquestes converses que hem tingut són molt bones per parlar de temes que el dia a dia no ens permet, per ajudar a dibuixar i enriquir la nostra personalitat. La meva conclusió seria que em quedo amb més ganes, tant de repetir com de seguir trobant altres veus, fins i tot molt més discordants.

Helena Marquès

Des del moment que nosaltres hem vingut aquí vol dir que som persones amb una certa preocupació per l'altre. És clar que escoltar l'altre és enriquidor, però crec que molta gent no s'ho planteja. Ara bé, és impossible escoltar tothom en tots els àmbits. Això vol dir que fem una selecció, i aquesta selecció entenc que ve determinada per diferents components: el personal, que seria l'opció individual de voler apropar-se a l'altre; el social, en forma de por, de tèmer què pot passar en el meu entorn social si m'escolto segons qui, o si tinc prejudicis respecte la presentació de l'altre, coses que ens hauríem de treure del damunt per poder relaxar el nostre tracte amb aquest altre.

David Barba

Yo haría hincapié en el tema del ego, sus límites y la necesidad de trascenderlos para entrar en el otro. Existe un estudio de unos psicólogos nortea-

americanos que como método para reinsertar a los criminales proponían la reducción del ego, cuando normalmente se incide en la autoestima y el refuerzo del ego. Esta idea revolucionaria permitiría tomar conciencia de la existencia y la importancia del otro, algo que en Oriente está claro desde hace siglos. Pero en Occidente el valor de la individualidad es extremo, se vive de otra manera. De alguna manera, Oriente nos podría ayudar mucho, yo creo que así va a ser. Al fin y al cabo no somos tan importantes si no es en función de la comunidad.

Guiu Tolosa

Per mi ha estat una experiència d'allò més interessant. M'he adonat que per mi l'altre és molt important, per tot el que suposa –afectivitat, suport, mirall–, però també perquè m'ajuda a situar-me en el col·lectiu.

Diego Gándara

Yo tenía prejuicios, o más bien miedo, de venir aquí. Me cuesta bastante relacionarme con el otro porque siempre siento que no tengo nada que aportar. Estoy en un proceso de abandono de ciertas opciones platónicas, más del mundo de las ideas, y apegarme más a la vida, en parte de forma más aristotélica. Al fin y al cabo uno puede ser importante para el otro y el otro puede darnos mucho. La clave quizás esté en no entender al otro en abstracto y querer estar a bien con él como sistema, sino tener afinidades electivas.

Paco Fernández

Yo coincido con muchos de vosotros en que el otro es fundamental para tomar conciencia de nosotros mismos. Yo sé que lo que soy se ha ido conformando en relación con el otro. Sobre todo en las relaciones de compromiso; si no lo son, puedo actuar y actúo, pero soy más yo cuando me implicó. Y ahí es donde creo que mis cambios personales han avanzado. A mí lo que más coherencia me aporta es la relación con el otro, y la coherencia para mí es importante. Cuando no consigo resolver los problemas

con el otro es cuando caigo en estados menos fértiles. Tengo dos hijos que viven conmigo y estoy separado pero con los tres tengo una relación que me construye. Y en otros ámbitos, como el laboral, he buscado recursos en el otro para salir de mi timidez: siendo muy cerrado, me busqué un trabajo de maestro, con lo cual tuve una úlcera de estómago pero vencí mi timidez al encontrarme cada día ante 35 personas mirándome. Así que he fortificado mi existencia en torno al otro, y me alegro de haberlo hecho.

Ricard Ruiz

En plantejar-me el tema de les veus de l'altre sempre l'havia vist des de dues dimensions que no trobo excloents sinó complementàries: una, les veus d'individu a individu, les interpersonals; i una altra, les veus de l'individu davant el col·lectiu, la societat. Les dues ens ajuden a definir-nos, és cert, però en tots dos sentits: l'altre ens ajuda a construir-nos, però no saltres també ajudem a construir l'altre, i això segon no sempre ho recordem. Del cap de setmana m'emporto la impressió que les veus més difícils d'atendre són les més llunyanes, que ni tan sols hauran sortit en aquest cap de setmana, però també les més properes. Tot plegat m'ha permès veure que si és a través de l'altre que ens definim, totes aquestes veus silenciades m'estan amagant una part de mi mateix. És obvi que no podem atendre totes les veus, però n'hi ha que prioritzem sense motiu i altres les menyspreem absurdament. El sistema capitalista és expert a amagar veus fent veure que hi són totes representades. Per tant, aprendre a sentir aquestes altres veus és una forma de subvertir el sistema. Per atendre millor la veu dels altres, en conclusió, crec que cal comprometre's amb la diferència.

Xesco Camps

Jo he anat seguint un procés crec que lògic, d'anar-me apropant a les veus de dins cap a fora, de mi i els més propers a l'altre més allunyat. I això m'ha fet adonar d'una cosa important: que crear una mena de piràmide en funció de les proximitats és absurd, i que jo necessito totes les veus perquè són complementàries. Segurament és difícil sentir els altres sense

sentir-se a un mateix, però també ho és sense poder entendre l'altre. Crec que seria millor fer una roda, una xarxa, on hi integréssim totes les veus. Jo apostaria per una certa complicitat abans que per un sistema de codis determinat. I, molt important, preguntar-nos si les relacions amb l'altre no són en definitiva la manera que tenim de construir projectes comuns. Per últim, jo diria que caldria que ens plantegéssim el tema de l'educació en termes de relacions humanes. Si aprenem relacionant-nos, haurem fet gran part del camí.

Bego Bernal

Jo seré breu: com més avancem més coses ben dites trobo. Però he comprovat en les sessions que desgraciadament tendim a relacionar-nos més amb aquells amb qui tenim uns esquemes o patrons de funcionament que ens són més còmodes. I això ens fa girar l'esquena a les relacions més difícils, cosa que crec equivocada. Sé que molts voldrien apostar per una altra manera de relacionar-se amb l'altre, però és una aposta difícil que m'alegra veure que va creixent. És evident que l'altre és indispensable, però crec que cal obrir noves dimensions de relació i saber potenciar les que estan arribant, com les noves tecnologies, que tenen una dimensió boníssima però que també pot ser disgregadora. L'objectiu és trencar les nostres barreres.

David Guzmán

Jo he acabat entenent que per mi el termòmetre per valorar l'altre són les relacions d'amistat. Potser els amics no cobreixen totes les necessitats, però hi ha poques coses que quedin fora del seu abast. La resta, veïns, família, treball... M'emporto del cap de setmana que cal trencar els tòpics i no establir relacions estereotipades. Crec que una manera d'humanitzar l'altre és traslladar alguns dels trets que vivim en les relacions d'amistat a aquests àmbits, ni que sigui com a experiment. Fer que esdevinguin amics potencials. Finalment, els jos o les màscares demanaria que fossin també més amistosos. Una vegada em vaig plantejar la reclusió més o menys monàstica i començò a descobrir que era una bestiesa.

Christian Cabarrocas

Poques coses em queden per dir. Jo vaig dir que aquest era un tema en el qual no hi havia pensat massa, i ha estat molt satisfactori reflexionar-hi. Algú ha dit que tots teníem interès a conversar, cosa que ha facilitat la trobada. Però he trobat a faltar gent molt diferent, precisament la gent que per això potser no vindria a un indret com aquest. On he trobat més discrepàncies és en les relacions més individuals, no sé si perquè idealitzem les relacions socials o perquè són més senzilles.

Assistents

- David Barba**, periodista.
- Begoña Bernal**, psicòloga (organització).
- Christian Cabarrocas**, tècnic de so.
- Xesco Camps**, matemàtic.
- Elena Díez Villagrasa**, professora.
- Elisabet Dionís**, periodista.
- Francisco Fernández**, mestre d'escola d'adults.
- Diego Gándara**, crític literari.
- Mireia Germán**, mestra.
- David Guzmán**, crític literari (organització).
- Helena Marquès**, nutròloga.
- Marc Masip**, psicòleg.
- Teresa Olivella**, biòloga.
- Borja Paladini**, investigador per la pau.
- Clara Roig**, mestra educació especial.
- Ricard Ruiz**, periodista (organització).
- Shady Serafí**, administratiu.
- Guiu Tolosa**, jardiner.
- Marita Viscarro**, terapeuta.

Debats

1. **Consells ciutadans a Catalunya: experiències, balanç i propostes.** Ismael Blanco. Maig 2003, 51 p.
2. **Norma i transgressió. Família. Religiositat i/o espiritualitat.** Ricard Ruiz (relator). Setembre 2003, 67 p.
3. **La immigració a debat: Diversitat i ordenament jurídic.** Michael Donaldson (relator). Febrer 2004, 50 p.
4. **La immigració a debat: Diversitat i participació.** Roser Solà-Morales (relatora). Febrer 2004, 70 p.
5. **La immigració a debat: Diversitat i mitjans de comunicació.** Janeth González (relatora). Abril 2004, 42 p.
6. **El cos i la ment. La creativitat. Les veus de l'altre.** Ricard Ruiz (relator). Maig 2004, 59 p.

Etapa anterior

1. **Els mestres, agents del model d'escola.** M. Rúbies, P. Darder, J. Cots. 1989, 43 p.
2. **Ciutat i habitatge: perspectives per als anys 90.** L. Cantalops, J. A. Solans, M. Ribas Piera, 1989, 56 p.
3. **El metge davant l'atenció sanitària.** N. Acarín, A. Segura, A. Salgado. 1989, 27 p.
4. **Els Jocs Olímpics: per què i per a qui?** J. M. Huertas Clavería, J. Cruz, R. Alquézar. 1989, 41 p.
5. **Les televisions privades des de la perspectiva de la comunicació a Catalunya.** J. M. Forn, J. Gifreu, M. Reixach. 1990, 29 p.
6. **Els treballadors africans a Catalunya, aspectes socials i culturals.** T. Losada, N. Sastre, J. Soler. 1990, 43 p.
7. **És possible una defensa no ofensiva d'Espanya? Es pot defensar un país pacifista?** L. M. de Puig, V. Fisas, J. Porta. 1990, 30 p.
8. **Sindicats i concertació després de la vaga general.** S. Carrasco, S. Aguilar, J. Roca, F. Pindado. 1990, 61 p.
9. **Enquestes d'opinió: entre la informació i la manipulació.** E. Bonet, J. Estruch, J. Porta. 1991, 29 p.
10. **Alternatives per a un funcionament més eficaç de l'administració de justícia.** J. Roig, J. L. Jori, J. M. Gasch. 1991, 37 p.

11. **Àudio-visuals arreu. I a l'escola?** P. Ribera, A. Bartolomé, J. Ferrés. 1991, 40 p.
12. **Els reptes de l'associacionisme.** M. Ferrés, P. Martínez, F. Pindado. 1991, 40 p.
13. **Multiculturalitat a les escoles.** R. Cañadell, D. Juliano, J. Pérez, M. Pujol. 1992, 42 p.
14. **Què se'n fa, dels llibres?** S. Fàbregues, E. Teixidor, J. Terribas, M. Reixach. 1992, 35 p.
15. **El descrèdit de la política.** S. Cardús, L. Hernández, J. Subirats, J. Porta. 1992, 61 p.
16. **La Justícia de Menors, una justícia menor?** C. González, J. Funes, L. Ventosa, F. Pindado. 1992, 50 p.
17. **Unió Europea, cultura i cultures a Europa.** L. V. Aracil. 1993, 26 p.
18. **El canvi global en el medi ambient des de la dimensió personal i social. Què cal fer i com?** M. Ludevid, P. Pous. 1993, 44 p.
19. **Mercat de treball, ocupació i competitivitat empresarial.** J. M. Gasch, J. Roca, A. Contijoch. 1993, 40 p.
20. **L'orientació professional inicial: de la LOGSE a la seva aplicació.** M. Inglès, S. Auberni, J. A. Blasco. 1994, 36 p.
21. **Cinema i llengua a Catalunya.** G. Planella, J. Romaguera, P. I. Fages. 1994, 40 p.
22. **Experiències d'educació en els valors amb adolescents.** R. Grasa, R. Batlle, J. Cela. 1994, 58 p.
23. **Èxit i fracàs escolar en temps de reforma.** J. Casal, O. Homs, J. Trilla. 1995, 58 p.
24. **ONG per al Tercer Món. Quina solidaritat? Quina coordinació?** I. de Senillosa, G. Serra i J. Soler. 1995, 63 p.
25. **El futur de la TV pública.** J. Ferrús, J. M. Tresserras, I. Tubella. 1996, 50 p.
26. **Moviment veïnal: reptes de futur.** J. M. Huertas, R. de Cáceres, A. Naya. 1997, 44 p.
27. **Les tendències de l'evolució de la sanitat a Catalunya.** O. Ramis, G. López Casasnovas, Ll. Monset. 1997, 59 p.
28. **Activitat econòmica i normalització lingüística.** M. Reixach, M. Corell, J. Guàrdia, Y. Griley. 1997, 55 p.
29. **Qui determina l'agenda electoral?** M. Minobis, J. Gifreu, F. Pallarès. 1998, 51 p.
30. **Participació ciutadana: la utilitat de la Iniciativa Legislativa Popular.** J. Vintró, J. M. Gasch, J. Moner. 1999, 63 p.
31. **El paper de l'educador social en la nostra societat.** J. Casacuberta, M. Massot, P. V. Planas. 1999, 42 p.

32. **Menors immigrants: sols o desemparats?** R. Buscallà, M. Laranga, Àngel Marcó. 1999, 65 p.
33. **La votació electrònica: un debat necessari.** Jordi Capó i Andreu Riera. 2000, 49 p.
34. **La Mediació intercultural. Ofici o funció?** Sadia Aballouche, Aliou Diao i Montse Solerdelcoll. 2000, 46 p.
35. **El poble gitano i l'educació.** Domingo Jiménez, Carme Méndez i Elisa Soler. 2001, 48 p.

